Poštarina plaćena u gotovu.

GOD. XI. BROJ 5.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

SADRŽAJ:

D. BUŘT: Gvozd. — STJ. BOŽIN: S rodoljubne žice. — J. TRUHELKA: Vratar kod Zlatne zvijezde. — B. PASSEK: A. Mihanoviću i J. Runjaninu. — M. VJ. BOŠKOVIĆ: Priča o jaglacu i pčelici. — LJ. ČESLAR: Jesenske kiše. — A. IVANČAN: Sjeta. — M. RUKAVINA: Zimska idila. — STJ. ILIJIĆ: Ugo Foscolo. — »MYKE«: Moja muza. — ZDR. ČESI: Trešnja. — M. S.: Kuhar i njegov mačak. — I. KOVAČEVIĆ: Davno su ocvale . . . — Dr. O. KUČERA: Zanimljiv komet iz god. 1927. — »JEKA«: Jesenska. — V. IVIČIĆ: Udes. — B. KLAIĆ: Soneti domova mira. — I. VUJČIĆ: Tako volim. — VL. VUJNOVIĆ: Svitanje. — »CZIBULKA« (P. R.): R. Amundsen na južnom polu. — FR. FUIS: Tihe uspomene. — H. OSTOJIĆ: Maslinik se budi. — »BREHM« (V. B.): Slon.

LISTAK:

Maksimilijan Vrhovac. — Naše nebo u siječnju. — Pravo vlasništva kod naših seljaka u starije doba. — Svrha skautizmu. — Zabava i šala. — Poruke uredništva.

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU POTPOROM MINISTARSTVA PROSVJETE OD 9. VII. 1927. P. BR. 9306. — UREĐUJE VIKTOR KRALJ. — »OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GODINU 40 DIN., A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA: UREDNIŠTVO »OMLADINE«, DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB 6. POŠT. PRETINAC 47. I NE VRAĆAJU SE. — POJEDINI BROJ 5 DIN.

TISAK „TIPOGRAFIJA“ GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB

GODINA XI. U ZAGREBU, SIJEČANJ 1928. BROJ 5.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

GVOZD.

Tiha noćca lagano je pala,
Crna neka sjena starim ide drumom,
Dok srebrni mjesec šalje zrake
Nad prastarom šumom.

Davno žarko zapalo je sunce,
Izumro je cvrkut miloglasnih ptica,
A stoljetne visoke hrastove
Već prekriva tmica.

Iz mrke se šume netko javlja...
»Tko je tamo?« Neki tajni strah me hvata...
»Tu poginu« — odgovara sjena —
»Zadnji kralj Hrvata!«

Vidim slike krvave i strašne:
Redaju se borbe, rujna krv se lije,
A nad svima kô orao crni
Dušmanin se smije.

Kralj se bori, padaju junaci,
Ah! Izdaja! Sad ide brat na brata.
Sred potoka krvi i mrtvaca
Stoji kralj Hrvata.

Mač sad bljesne na jutarnjem suncu...
Umirući šapat kroz borbu se čuje:
Tu kralj leži krvavijeh grudi,
Dok strelice zuje.

Tajne sjene nestade u šumi.
Odjekuju bori. Crni strah me hvata...
»Tu poginu« — kroz noć glas se čuje
»Zadnji kralj Hrvata!«...

Dušan Buřt, Split.

S RODOLJUBNE ŽICE.

Sapele me makar negve,
Mučili me bilo ikad,
Hrvatskoj si, dragoj majci,
Krenut' vjerom ne ću nikad.

Izdajica samo može
Izdati svoj narod slavni,
Al' ja nikad! Za Hrvatsku
U grob volim pasti tavni.

Volim nestat' s lica zemlje,
Volim biti samo sjenom,
Volim biti ma što bilo,
Neg' zatajit' samo trenom

Hrvatsku mi rodnu grudu,
Hrabru, slavnu već od davni,
Oh, kako bi mogô izdat'
Svoj hrvatski narod slavni!

Stj. Božin.

Krenut' vjerom ne ću nikad
Volim u grob pasti tavni,
Neg' zatajit' samo trenom
Svoj hrvatski narod slavni.
Rikard Katalinić Jeretov.

VRATAR KOD ZLATNE ZVIJEZDE.

(Nastavak)

Dugo nitko u kući nije znao za toga krilatoga gosta. Joža nije rode dao iz svoje komore. Možda ni sam nije znao zašto. Ali jednoga dana vrata se pred Adorom našla otvorena i roda išeta na dvorište, oprezno se ogledavajući na sve strane po nepoznatoj krajini. Kad al ugleda Jožu, koji je upravo opet izgrtao gnoj iz staje. Opazivši ga, kao vijor zamahne krilima, rastegne duge krake pa pravac odšamuca k svome gospodaru. I sad ga ona pratila iz staje k buništu, od buništa u staju, i kako je

oboje malo hromucalo, bilo ih je vrlo zgodno gledati. I doista, kad ovako ugledaše Jožu, kako samodrug svršava svoj posao, prasnula čitava Zlatna zvijezda u gromovit grohot i šalama — slanim i neslanima — nije bilo kraja. Joža se najprije strašno ljutio, t. j. više se zastidio, ali kad je vidio, kako se ptica od njega ne da, nego upravo uza nj tiskala, kad je tkogod ispružio ruku za njom, onda mu je bilo drago, godilo mu to ptičje povjerenje i sad je on puštao, da se slobodno kreće po kući, jedino joj je podrezao krila i rep, da ne bi odletjela. Ador postao je njegova zabava i razgovor, kao što drugi ljudi drže male pse i mačke, i bilo mu je drago, što ga je svuda pratio po njegovim mnogobrojnim poslovima, osim što ga je ostavljao, kada mu se našlo zanimljivije zanimanje, na priliku, da počeprka po barama iza kiše na dvoru, ne bi li našao koju žabu ili na buništu miša, ili čak lonac, kojemu je istraživao nepoznato dno. Tu mu je doduše htio da pomaže i Bundaš, ali brzo bi se okanio. Jer ako je Ador do zgode razumio da poštuje Bundaševo zubalo, ni Bundaš nije pao na glavu, kad se spram njega dizao onaj žuti ražanj, kojemu je dragi Bog oboružao rodinu glavu. Izuzimajući ove rijetke sukobe, slagalo se i ovo dvoje prilično dobro, jer su ih njihove lične koristi većinom vodile na različite strane, pa jedno drugome nije smetalo.

Joža je međutim vršio svoju službu u Zlatnoj Zvijezdi i dalje, kako ju je vršio i donle: od tavana do podruma, bez predaha od zore rane do kasne noći, uvijek istim mahom, ni brzo ni sporo, uvijek spreman, da se raskine na četvoro i da ponese breme, što ga je kućna družina i dobro i zlonamjerno tovarila po njegovoj grbi, ne pitajući, može li još? Što niko ne će da uradi, on će. Bit će slugâ gospodara i slugâ slugu gospodarevih. Čuvao je Zlatnu zvijezdu i njenu imovinu kao kućno pseto i bolje nego i sami gospodari joj. Bio je strpljiv i pokoran, ali bez truna ulizavanja ili plazenja. Kad bi mu tkogod rekao dobru riječ ili ga samo prijazno pogledao, to mu je bilo dosta i hvale i nagrade i on joj se zahvalno odazivao onim otužnim smiješkom nezgrapna svoga lica, što je dobre ljude dirao u srce, a rđave nagonio na porugu i sprdanje, i podvostručenim naporima radio, ako je to uopće bilo moguće. Druge nagrade i onako nije dobivao a nije ni tražio. Služio je bez pogodbe i utvrđene plaće. Jer šta će mu i plaća? Zlatna mu je zvijezda dala sve, što mu je trebalo: i krov i hranu, a i ostalo bi se do zgode našlo. Kad bi mu se na žuljavom dlanu jednom našao komad novca, on ga je doduše primio i spremio, ama spremio kao Bundaš što je zakopao kost, — ali ne da uživa, nego zato, da ne ode po kvaru i da stoji u zelenoj čarapi, dok jednom ne ustreba kome i kao što je kupio i spremio sve otpatke i nepotrebne stvari i trpao po sanducima i vrećama, jer se ne može znati, ne će li jednom još trebati. Tako je Joža kupio i svako perce po dvorištu, što je poispadalo živadi i golubovima i jednom iza mnogo dana i godina trudna sabiranja punim jastukom fino iščihana perja obradovao staru gospodaricu, da joj se oduži, što je nekad — odavna — u času dobra raspoloženja pomilovala malo krivonogo siroče iza vrata kuhinjskih, pomilovala bijelim rukama, umila ga i u čisto ruho obukla. Bješe to prvi i jedini put. E pa to se ne zaboravlja, makar je to i bio časovit hir mlade gospodarice, taman hir, kao kad bi pomilovala i nahranila komadom šećera kakvo malo pašče. No za Jožu bilo je to dosta, da je od onoga časa njegova duša prirasla uza stijene Zlatne zvijezde pa nije čudo, da ju je smatrao svojom rođenom kućom i štogod je radio i trudio se, učinio je za nju, i potom naravski i za sebe.

U njegovu jednoličnom rabotanju, koje je počelo, istom što se osovio na svoje male krive noge pa dalje kroz čitav život, samo se nedjelja razlikovala od šest dana u sedmici. Nedjelja je, da se »ne djelja«. I Bog je počimao u sedmi dan. Do te spoznaje došao je on doduše malo kasnije, a izveo ju je u djelo još kasnije, i to onda, kad su spone tijela počele sumnjivo da popuštaju, a potrebe duše postajale veće. Odmarati tijelo i hraniti duh. Ne stoji li to u onoj zapovijedi, da treba svetkovati nedjelju? A baš u nedjelju prepunila se Zlatna zvijezda svijetom i poslom od vrha do tala, da nijesi znao, gdje ti je glava. I sad, koliko je Joža inače bio gotov da se prekine u poslu za onih šest dana, nedjeljom i blagdanima on je naprosto »obustavio« radnju i ni pod koju cijenu, ni molbom ni prijetnjom nije ni prstom krenuo. »Nedjelja je, da se ne djelja, praznik, da se praznuje«, otkresao bi svakome, tko bi od njega tražio, da se lati posla. A mrzio je on taj nedjeljni rad još i zbog toga, što su se ljudi upravo nedjeljom i praznikom tako bezumno i besramno izopijali. Njegovu skromnu i bezazlenu dušu ništa nije tako mrzilo no pijana čeljad, upravo ju je razdirala odvratnošću i gnjušanjem. Kad se već pije u radne dane preko mjere, no hajde de, bit će zar zbog okrepe i snaženja. Ali blagdane obesvetiti pijanstvom, to je grehota i rugoba đavolska. I baš i poradi toga Joža u svetačke dane kratio se raditi i dvoriti. A jer je bio tako dosljedan u tome svom svetkovanju nedjelje, stariji ga ukućani puštali na miru, ali naopako mlađi i oni noviji, konobari s frakom i uštirkanom košuljom, što su se s vremenom nasukali u Zlatnu zvijezdu, bogtepita odakle, zadavali su Joži trista jada. Bili su mu odvratni nesamo zbog toga, što su od njega tražili, da im pomaže nositi pivo i vino gostima i to onako osorno i bezobrazno, nego mu je bila kriva i njihova nadutost i lažno gospodstvo kao i lakomost na napojnice. Nije im on jedamput pred noge bacao četvrtake, što ih je on podobivao od gospode, koja su bila zadovoljna njegovom dvorbom. Neka im, ako su tako gladni.

Najposlije, kad su vidjeli, da ništa ne pomaže, puste ga i oni na miru, neka praznuje blagdan po svojoj tvrdoj glavi. Tako je odredio i gospodar, jer je inače znao cijeniti Jožine mišice, pa se ispomagao nedjeljnim najamnicima, kako se moglo.

No Joža — ako je kratio da radi nedjeljom kućne poslove, on je za taj svoj ćeif davao i naknadu, koja nije nimalo bila na štetu po Zlatnu zvijezdu. On je sebi i za te dane našao zanimanja, koje će mu s vremenom postati glavnim i naročitim i po njegovu uvjerenju vrlo važnim i potrebitim. Čim bi se vratio s jutarnje mise — tu misu nikada nije propustio — onako čisto umiven, u stajaće ruho obučen, u zelene čarape i nove papuče obuven, ono nekoliko dlačica oko širokih ustiju ufitiljeno u poduzetne brkove, sjajno omaštene kose, ona dva kri-

lata uha crvena od trljanja i pranja: tako bi stao na kapiju vas okupan u jedan jedincat oprez i pažnju, stao i gledao na sve strane, tko ulazi, tko izlazi, niz ulicu, uz ulicu, gledao i nadgledao, da se ne bi ušuljalo kakvo nepozvano čeljade, dočekivao goste i mušterije, što su dolazili to u kolima i kočijama, to i bez kola i kočije, i pokazujući palcem preko ramena, na koju da se uputi stranu: gospoda na jednu u gospodsku sobu, prosta čeljad na drugu u »švemu«, to će reći u točionicu, a kola u dvorište i to već prema ljepoti i odličnosti označujući im mjesto: gospodskim na desno, gdje je bila natkrovljena kolnica, »paorskim« na lijevo bliže buništu. Pri tome ništa njegovu oku nije izmaklo: nikakvi otpaci ni od kola sijeno, ni od konja podrepine, ni od ljudi cigarski trupci. Za ono dvoje prvo grdio je, kako treba, a ovo treće kupio je pomno i turao u džepove, kad bude zgode, da i on malo okuša, kako je to imati među zubima cigar duhana.

Ova je vratarska služba Joži s vremenom vrlo išla u volju. Osobito kad je snaga počela da malakše i pleća se pod bremenom rada i godinâ sve jače savijala; trebalo je mlađih sila, koje će preuzimati jednu po jednu mnogobrojnih dužnosti njegovih, onda se Joža jednoga dana stalno namjestio na vratima, da tu svoju novu službu vrši isto tako ozbiljno i savjesno i s istim iskrenim uvjerenjem o svojoj odgovornosti, kao što je vršio svaki posao.

Tu ste ga dakle mogli vidjeti u svako doba dana, gdje stoji, ili kad se umori, sjedi na tronošku u prikrajku kapije, među prstima lijeve mu ruke zveckala zrna »patrica«, a u desnoj držao vrbov prut, da njime maše kao carskom šibikom. I kao kakav zapovjednik ima Joža i svoje pobočnike: s jedne mu strane Bundaš, s druge nitko drugi nego roda, pomažu mu čuvati ulaz u Zlatnu zvijezdu. Bundaš doduše većinom drijema, jer je već ostario, samo pokadšto naćuli uši i uputi pospane i krmeljive oči spram gospodara, kô biva pita, je l' prilika, da i on istupi, da zareži na kakva sumnjiva namjernika, da ga onjuši i pozna, jer za drugi posao i onako nije nikada ni bio, kô kad je — makar golem kao tele — bio krotak kao janje ne znajući ni kako se to ljudski laje a još manje, kako se navaljuje.

No i roda je, mora se reći, upravo dostojanstveno ispunjala svoje mjesto s druge strane Jožina sjedala. Stajala je uspravno i ukočeno i tako mirno, da bi mogao posumnjati, nije li možda kakav drveni kip, kako je i inače mogla da stoji nepomično i po više sati gdjegod u kakvom kutu, s kljunom niz vrat pa se zamislila kao mudrac u neke teške misli. Samo kad bi se Joža časom udaljio, onda Ador-roda kao da je osjetila, da je sada dio odgovornosti pao na njezina krila, zakoračila bi s dvije tri stope, pa i preko Bundaša, ako joj je baš ležao na putu, isturi glavu na ulicu, pogleda desno, pa lijevo, je li sve u redu, i onda se opet vrati na svoje mjesto puna mira i dostojanstva. Ako joj se činilo predugo, onda će poći i da traži Jožu. Pa kad ga nađe, bocnut će ga dva tri puta kljunom po rukavu, kao htjela bi da ga upozori i vrati njegovoj službi.

Svijet bi tako naučio, da u svako doba dana gleda Jožu na vratima Zlatne zvijezde, da bi mu sigurno nešto falilo, kad ga koji put ne bi vidio na njegovu mjestu. Od stalnih gosti, osobito stara gospoda, nitko ne bi prošao ispod vratâ, da ne bi Jožu pitao za junačko zdravlje i kakovo će biti vrijeme. Joža je odgovarao ozbiljno a nije se ni smeo, kad ga je jednom netko pozdravio ovako:

— No, vrataru Joža, kako ste?

Joža se, kako rekoh nimalo nije smeo zbog »vratara«, što više, njemu je to ime godilo, on ga primio i usvojio i kad bi jednom stranac neodlučno stao pred Zlatnom zvijezdom, odmah Joža uslužno pristupi i rekne pun samosvijesti:

— Molim, što izvolite? Ja sam tu vratar!

I nije ga baš puno ni smetalo, kad su do zgode vratara prevratili u »fratra«. Pa ni onda, kad su to učinila djeca, vičući za njim nestašno »fratar Joža, fratar Joža, popucala ti koža!« Uostalom, on je volio djecu, i nije mu bilo ni odviše krivo, kad bi se oko njega skupila gomila, ma da je znao, da ih ne mami njegova ljepota, nego da ih zamami njegova roda. Tu se oni onda tako razgovaraju o čudnoj ptici i pitaju, zašto ju je Joža okrstio baš Adorom i kakvo je to čudno ime?

— Čudna ptica čudno ime, rekao bi Joža i s nesmiljenim mirom gledao, kako su dječije ruke uzalud posizale za pticom, jer ih je roda svakiput dočekivala svojim oštrim ražnjem uštinuvši pohlepne prste.

— Ja znam, zašto se zove Ador, uzvikne se tako jednoga dana jedno oštroumno đače i udari se šakom po koljenu, pošto ga je ptica ljudski očepila. Zar ne vidite, rekne slavodobitno, da je »ador« samo naopako roda? Baš je Joža lukav i pametan.

Međutim ni Joža sam nije znao, kako je došao na to ime. Ali đaci, osobito oni viših razreda »normalke« i nižih razreda realke i latinske škole odmah su se dosjetili. Ta nije li zar svaki razred imao tako svoj naročiti jezik, kojim se razgovarao, da ne bi razumjeli profesori ili đaci drugoga kojeg razreda, kad bi im se htjelo, da se kome rugaju ili koga da ogovaraju? Te su tajne jezike tako stvarali, da bi na priliku iza svakoga sloga hrvatskog jezika dodavali izvjesni suglasnik i samoglasnik te bi u tom đačkom jeziku rečenica: »Nikola je magarac« ovako glasila:

— Ni-ke-ko-ke-la-ke je-ke ma-ke-ga-ke-rac-ke. Tu je umetnut slog »ke«. Drugi bi uzimali drugu kombinciju sa pa, bu, ra, ci itd. i tako bi nastali najčudnovatiji jezici, koji nijesu naličili ni na koji od onih, što su se učili u obadvije škole zajedno, a mogu vam reći, govorili su se i učili s mnogo više volje i revnosti nego svi školski sa svojim »menzama« i »jelenima«. I naravski, da je tu bilo natjecanja uvelike između različitih »bukavaca« i »rakavaca« pa »ci-kavaca«, što je često poradi časti i rekorda davalo poželjna povoda za junačko ogledavanje i prvenstvo, kad se prelazilo s jezika na šake.

No i osim ovih duhovitih jezičnih varijacija u velikoj je upotrebi bio i jezik naopački. Tu bi se jednostavno riječi izgovarale odostraga naprijed, te bi primjerice ova lijepa rečenica:

— Vratar Joža popuca ti koža, glasila ovako:

— Ratarv ažoj acupop it ažok.

Kako se vidi, nastaju tako vrlo čudni jezici, koje dosele nije mogao da odgoneta ni jedan učitelj ni profesor, no đaci su se divno u njima sporazu-

mijevali. Što više, neki su njime čak i mislili i u snu govorili!

Joža je dopuštao, da se djeca tako oko njega jate i bilo mu je čak i drago, jer ih nije gonio, osim ako bi se suviše htjeli da približe rodi. Nijesu li ga oni sjećali najljepših dana njegova života, kad je i on učio knjigu i imao svoga učitelja? On je čak pohlepno slušao te plahe đačke razgovore, ma da se nije miješao, i nastojao je, da u svojoj zarđaloj pameti nađe zgodno mjesto, gdje bi ih spremio, da o njima do zgode u svojoj samoći razmišlja. No pri tome nije ni časkom ispustio iz vida svoju službu, nego budno pazio, tko ulazi, tko izlazi. Osobito trebalo je dobro uzeti u pamet prosjake i cigane.

Jer od svih namjernika imao je Joža ipak najviše na oku prosjake, a na zubu cigane. Prosjake dočekivao je s uvijek spremnom prodikom. To su zar oni, što nijesu znali da čuvaju bijele novce za crne dane i u neradu potratili svoju mladost. Lakše im je zar s torbom na ramenu šetati se po svijetu, nego micati rukama i raditi, je li? Prosjačka torba bez dna, to se zna. Nikada im nije dosta. Samo kradu Bogu dane. Besposličari, dangube. No kad se onda rasplaču nad svojom nesrećom i bijedom, onda se Joža tobože još više razljuti i još jače grdi, ali u to već stane kopati po džepovima pa vadi to komad kruha ili žemičku, to krajičak mesa ili kobasice, nekad se nađe i po koji krajcar novca, tutne prosjaku u šaku, pograbi ga za ramena i gura ga na ulicu vičući za njime:

— Zar ne znaš, mőre, da se ovdje samo petkom prosi?

Tako prosjacima. Ali teško ciganima! U ono doba ove mrke skitnice poplavile grad i okolicu, tobože hoće da prodaju korita i gvozdene lopate, a žene im domaćicama da gataju sreću to u grah i kukuruzu, to u karte i iz dlana ruke. Hoće da! Baš je njima da štogod prodadu, hoće oni da ukradu! Tati, lupeži nijedni! I jao si njima, ako ispred Zlatne zvijezde odmah ne podadu petama vjetra! Odmah bi zaigrala trska, što ju je Joža za njih čuvao za vratima.

Kako se vidi, Joža je svoju vratarsku službu vršio ozbiljno i baš kako treba. Bio je uvjeren, da bi bez njega i njegove pažnje Zlatna zvijezda već odavna otišla k vragu.

Ali i ta izdašnost njegova imala je svoju granicu. Čim se naime nedjeljom odručalo, Jože bi nestalo netragom. Doduše znalo se, gdje je, ali uzalud svako dozivanje i vikanje. Joža se ne odazivlje ni na zapovijedi ni na molbe ni na prijetnje. Oglušio na sve, sjedi u svojoj komori i svetkuje nedjelju.

Nitko ne bi znao reći, kojim časom je Joža sebi osvojio i zadržao taj izvanredni položaj u Zlatnoj zvijezdi i to kroz više od sedamdesetak godina, da niti su njemu gospodari otkazali ni jedan put službu, niti on gospodarima, makar su se već po tri puta izredali od oca na sina. Prosto Zlatna se zvijezda nije mogla ni zamisliti bez Jože. Jer nesamo da je radio sve poslove bez izbora, nego je i sve znao, što se u kući događalo, što je trebalo, naročito, kad bi se štogod zamrsilo, zametnulo, izgubilo, trebalo je samo Jožu zvati, on će razmrsiti i naći i za svaki kvar znati i popravak. I onda zar nije čudo, da se ni on nije mogao zamisliti, da bi mogao živjeti bez Zlatne zvijezde. No ako je on sve svoje dane i časove trošio u korist Zlatne zvijezde, sebi je on jedino zadržao ove popodneve nedjeljne i, doduše, nije ni od koga dao, da mu ih okrnji.

Ti su popodnevi bili Jožina jedina radost, otkako je prestao biti učenikom svoga učitelja. A to je naravski već odavna. I ovi popodnevi vazda su bili isti i jednaki, a ipak, nikada nijesu mu dosadili. On je tu tako provodio nekoliko sati svojstvenoga života, tajno i neznano od drugih ljudi. Nije mu se nimalo učinio jednoličan, pače, on je svaki put našao i nešto novo i bio mu šaren, veseo i pun čara.

Počeo bi uvijek sa crnom knjižicom, i to tamo, odmah s prvom stranicom, gdje je mogao čitati ispisano svoje ime i pod njime ove riječi: »Dobrome svome đaku njegov kateheta za dobro vladanje«.

(Nastavit će se)

Jagoda Truhelka.

ANT. MIHANOVIĆU I J. RUNJANINU

Rod bo samo, koj' si mrtve štuje,
Na prošlosti budućnost si snuje.

(Petar Preradović)

Ideala danas nema! — čujte, kriči sadašnjica,
Danas vlada materija vaskolikim svijetom.
Što će danas u tom vijeku pjesma radosnica,
Danas žive ljudi, znajte, drukčijim životom.

Ali ima, gle, i danas u tom »crnom« vijeku
Srca, koje štuje pjesmu, koje joj se divi.
Ta zar nijesmo usisali u majčinu mlijeku
Bol i radost, sa kojima svaki čovjek živi?

Vama, sinci, Zemlje ove, koji dušu svoju
Prenijeste u Domovine veličajnu pjesmu,
Koja pjeva o ljepoti i o mnogom boju
Za slobodu, što je krvcu skupljala u česmu,

Danas harna sadašnjica mramor-stupe diže,
Dok se gromka ori pjesma s dola i planina,
Koja bodri, diže, pali i u srca siže:
Slava Vama kliče danas! Lijepa naša domovina.

Branko Passek (Beograd).

PRIČA O JAGLACU I PČELICI.

Mala je pčelica izletjela iz svoje košnice, da sakuplja med. Proleti nad jaglacem, a on joj vikne: »Dođi, dobra pčelice, na moj cvijet i uzmi slatki sok njegov!« I pčelica se spusti. Prijao joj je slatki sok, i ona je zavoljela svoga malog prijatelja. I on je nju volio i gladio svojim laticama, a ona mu je pričala o svemu, što je vidjela u svijetu, kamo on nije mogao doći. I naskoro nijesu mogli biti jedno bez drugoga.

Jednoga dana pčelica više nije našla svoga prijatelja jaglaca. Tražila ga je posvuda, ali uzalud. Tražeći tako proleti pokraj jedne kuće i tu joj se pričini, kao da čuje njegov glas. I doista opazi, kako jaglac leži skršen na zemlji. Opazivši pčelicu, kao da se u nj vratio život i uzdahnuvši progovori: »O, mala pčelice, kako sam sretan, da te vidim! Već dugo težim za tobom i zovem te. Sad mogu mirno umrijeti. Vidiš ono dijete tamo otkinulo me je . . . A sada zbogom zauvijek, mala pčelice!«

Pčelica čuvši to, sleti na dijete i oštro ga ubode svojim nemilim žalcem. Doskora iza toga pčelica je umirući ležala kraj mrtvoga jaglaca.

M. Vjera Bošković.

JESENSKE KIŠE.

Oj, vi ledene jesenske kiše,
Što li pljuštite tako žalobno?!
Poput krvavih, ledenih suza
Na srce ste mi kanule kobno.

Oblaci tmasti. Posvud je mračno.
A stabla strše poput aveti.
Grozan taj pljusak svuda me prati.
Kud ću se skriti, kuda se djeti?

Blatna se cesta lijeno pruža,
Tamne pokisle krošnje se c'jede.
Koža se ježi, groza me hvata,
A crne sjene u mene glede.

Pljusak se ori . . . i ništa više.
Tek pas kraj šume tužno zavija.
Gle, na oranje gavrani sl'jeću,
U žbun pod lišće skrila se zmija.

I mrak se hvata, noć širi krila,
Sijeva . . . grmi . . . i vjetar huči,
Njišu se stabla, lome se grane;
Cio svemir se ori i zvuči . . .

Ljudevit Česlar.

SJETA.

Umoran sam, sklapaju mi se oči,
A san me mori sve veći i veći.
To već je doba kasno — pola noći,
Al' teške misli ne daju mi leći.

Tek šušanj s grane — i ništa više
Ne buni mir noćni, dobu sana,
A ja umirem, čim sve biva tiše,
U vreli život prošastih dana.

O, kako živo sjećam se svega:
Cvjetnih livada i žarka sunca,
Smrzla potoka, puna snijega,
Stazice, dola i modrih vrhun'ca . . .

Ah sjećam se sjećam mila pogleda,
Titraja srca, želja gorućih,
Mladosti snažne, koja se ne da,
I onda — nada umirućih.

Umoran sam, sklapaju mi se oči,
A san me mori sve jači i veći.
Ta već je davno prošlo pola oći,
Al' teške misli ne daju mi leći.

A. Ivančan.

ZIMSKA IDILA.

Gust dim se povija k zemlji, vatra čas praska, čas tinja
i škripi snijeg pod čizmom, mraz oštar štipa za lice,
dok zima šibljike steže, a suho granje pucketa
okno mi bijelo cvjeta . . .
od palmasta inja.
Na grane borova šumskih zimske pale su zv'jezde
i tu se iskre kô dječje džidže na božićnom drvcu.
Bor jedan o djeci sanja. Prosu se. San mu se smuti.
Prenuv se pospano ćuti . . .
to svati drumom jezde.
Pomamni konjici frču, saone jure, pa lete
u praskozorje: puca bič, ne razgoni magle,
za njima u vis se dižu na cesti iz konjske pljeve
mrke, kukuljave ševe . . .
Radost ne pozna mete.

Mato Rukavina.

UGO FOSCOLO.

Uz stoljetnicu glasovitoga talijanskog fizičara Aleksandra Volte († 1827.), objelodanjenja čuvenoga romana »I promessi sposi« (Vjerenici) od Aleksandra Manzonija i rođendana Goffreda Mamelija, slavnoga pjesnika — mučenika, koji je spjevao talijansku »Marseljezu«, Italija slavi ove godine i stoljetnicu smrti jednoga od najgenijalnijih i najoriginalnijih njezinih pjesnika, koji je ostavio ne izbrisive tragove u njezinoj književnosti i koji se još danas velikim duševnim uživanjem čita i komentira, naime U g a F o s c o l a.

Ugo Foscolo rodio se na ostrvu Zante u Grčkoj 6. veljače 1778. god. od oca, porijetlom Mlečanina, i majke Grkinje. Kako je onda Dalmacija pripadala Mletačkoj republici, njegov otac bi namješten u Splitu kao upravitelj neke bolnice, gdje je i umro. U Splitu je dakle i Ugo proveo svoju mladost. Već za prvoga djetinstva pokazivao je Ugo veliku želju za naukom, tako da ga otac već u šestoj godini povjeri na odgoj u ondašnjem starom splitskom sjemeništu. Kako je dijete vrlo brzo napredovalo u nauci, ubrzo svlada početne nauke i već prije desete godine života stane se ozbiljno baviti učenjem grčkoga i latinskoga jezika, tako te se doskora upoznao s klasičnom poezijom Homera i Vergila, kojom se i dalje u životu bavio. Zanimljivo je, da se još i danas u starom splitskom sjemeništu čuva velika crna školska klupa, na kojoj je za vrijeme nauke mladi Ugo sjedio i urezao svojom rukom svoje ime i prezime.

Nakon nagle očeve smrti 1788. god., kada je dakle dječaku bilo tek 10 god., sa svojom se majkom preselio u Mletke, gdje nastavi nauke. Kako je onda bilo na glasu padovansko sjemenište, na kojemu su učili i mnogi naši dalmatinski zemljaci i učenjaci (Politeo, Klaić i dr.), u ranoj mladosti ode Foscolo na to sjemenište, da sluša predavanja znamenitoga učenjaka i pjesnika Cesarottia, čuvenoga prevodioca Osijanove nordijske poezije na talijanski jezik. Cesarotti naslućujući veliki pjesnički talenat nadobudnoga mladića, bio mu je u svemu pri ruci upućujući ga sve više u lektiru grčkih i talijanskih klasika.

U ono doba bio je na vrhuncu svoje književne slave čuveni talijanski dramski pisac Vittorio Alfieri (1749.-1803.). Ugo Foscolo zanese se za njim i uz prve manje lirske pjesničke sastavke napiše u svojoj osamnaestoj godini svoju prvu tragediju starogrčkoga izvora s naslovom »Tieste«. Naravno, da je taj prvenac odavao očite tragove nasljedovanja naime svoga uzora Alfieria, opet se u njemu odrazivao zanos i pjesnički čar budućega pjesnika »Grobova«.

Kad se u doba francuske revolucije Napoleonova slava bila proširila nakon pobjede kod Marenga 14. srpnja 1800. god. po cijeloj Italiji i uzbudila mnoge nade u njezino uskrsnuće i ujedinjenje, tom prigodom Foscolo spjeva krasnu odu »Bonapartu osloboditelju«. Kad je kampoformijskim mirom njegov junak žrtvovao Veneciju Austriji, on pun gnjeva povrijeđene rodoljubne svijesti, opozove taj sastavak i napiše novu tragediju »Ajace«, u kojoj alegorički oliči Napoleona dajući slobodan odušak svojim rodoljubnim osjećajima.

Kao profesor govorništva i retorike na sveučilištu u Paviji, Foscolo čovjek široke duše i neslomivoga značaja, često je držao pred đacima i u javnosti vrlo oštre govore, tako da je doskora pao u nemilost prvoga konzula te bude primoran napustiti sveučilište i lutati kao prognanik u svojoj vlastitoj domovini.

Nakon Napoleonova poraza u Rusiji 1812. iskrsnuše nade Talijana, da će se konačno osloboditi svoga »osloboditelja« i tada Foscolo perom i djelom stane raditi protiv ugnjetača slobode njegove domovine. Ali na žalost njegov domoljubni rad i njegovo vatreno oduševljenje nije našlo odziva između njegovih domorodaca, a i progonjen od austrijske uprave skloni se konačno u Englesku, i to u Londonu, kamo je prispio u rujnu 1815. Kako je njegov glas izvrsnoga pjesnika i rodoljuba bio već dopro i do velike engleske metropole, bude Foscolo srdačno primljen i pogošćen od mnogih odličnih ličnosti i njegovih drugova.

Naučivši doskora engleski jezik stane sarađivati u mnogim revijama pišući osobito o Italiji i o njezinoj velikoj prošlosti. Još i danas je čuven njegov kritički prikaz »O Petrarki«, koji je jedan od najboljih studija o tom slavnom pjesniku.

Međutim nešto urođena nostalgija (težnja za povratkom u domovinu) za rođenom grudom, nešto nepodnosljiva londonska klima, potkopaju i onako slabo pjesnikovo zdravlje i on podlegne bolesti na jetrima 10. rujna 1827. u četrdeset i devetoj godini života, i bi pokopan u jednom groblju na Temsi pokraj Londona.

Njegovi zemni ostaci budu 1871. god. preneseni u Florenciju i sada počivaju u crkvi »Santa Cruce« pokraj Michelangela, Macchiavelija, Galileja i drugih velikih talijanskih umjetnika i učenjaka.

Iako Foscolov književni rad nije obilan, kao onaj drugih talijanskih pjesnika onoga doba, na pr. Montija i Metastazija, ali ih je daleko natkrilio svojom izvornošću i jedrom sadržinom. Ugledajući se u Parinija i Manzonija, te držeći se one: »O d i o i l v e r s o c h e s u o n a e c h e n o n c r e a« (Mrzim stih, koji zvuči a ne stvara), dao je Talijanima nešto, što je najsavršenije u njihovoj književnosti.

Doba između 1798. do 1807. najplodnije je u njegovu pjesničkom radu. Ovamo ubrajamo njegove sjajne sonete, između kojih se osobito odlikuje onaj njegovu rodnom ostrvu Zante, koji počima čuvenim stihom: »U n d i, s e i o n o n a n d r ó s e m p r e r a m i n g o« (Jednoga dana, kad ne budem išao vječno lutajući), oda »All' amica risanata« (Ozdravljenoj prijateljici) itd.

Pod dojmom sjajne Canovine skulpture »Le tre grazie«, koju je u ono doba veliki kipar bio dovršio, Foscolo spjeva istoimenu pjesmu u tri dijela i njemu je posveti. Ta se pjesma i danas s velikim duševnim užitkom čita, uči i komentira.

Kako je duboko i svestrano poznavao duh klasične starogrčke poezije, svjedoči nam njegova pjesma »La chioma di Berenice« (Bereničina kosa), koju je objelodanio kao tobožnji prijevod iz grčkoga jezika. Prevede do polovice Homerovu »Ilijadu«, jedan dio Miltonova »Izgubljenoga raja« i u cijelosti Sterneovo »Sentimentalno putovanje«.

Pod neposrednim utjecajem Goetheova »Werthera« Foscolo objelodani roman u epistolama s naslovom: »Le ultime lettere di Jacopo Ortis (Posljednja pisma J. O.), u kojem je snažnim stilom opisao bolove i očaj glavnoga junaka zbog nesretne ljubavi. Pored tmurnoga sentimentalnog raspoloženja, koje je u ono doba vladalo u Italiji i u cijeloj Evropi nakon burnih napoleonskih godina, to je djelo bilo već pri svom izlazu razgrabljeno.

Međutim vrhunac svoje pjesničke slave dosegne Ugo Foscolo svojom velepjesmom »Carme ai Sepolcri« (Pjesma grobovima), koju je spjevao u genijalnom zaletu svoje fantazije i koja mu je osigurala neumrlost u svjetskoj književnosti. Objelodanio ju je u Bresci 1807. godine.

Bilo je to u ono doba, kad je posebnom naredbom bilo zabranjeno po svoj Italiji sahranjivati mrtvace po crkvama i privatnim mjestima. To je prema shvaćanju onoga vremena bilo svetogrđe i protiv toga ustane Foscolo svojom velepjesmom »Grobovima«, koju je spjevao kao odgovor istoimenoj pjesničkoj poslanici prijatelju i pjesniku Ipolitu Pindemonte.

Ta velepjesma doživjela je na stotinu izdanja, te se još i danas komentira i proučava u talijanskoj književnosti. U jednom od posljednjih brojeva najstarije talijanske revije, koja izlazi u Rimu, »Nuova Antologia« (1. lipnja 1827.) poznati talijanski kritičar Ugo de Comco, osvrćući se na stogodišnjicu Foscolove smrti veli o »Grobovima«, da je to Foscolova najveličanstvenija pjesma. Tu su se stopile, osvijetljene božanstvenom iskrom genija, sve kreposti uma i srca, tu dosižu do najveće visine sve pojave strasti, misli i ideali, uspomene i nade, razočaranje i vjera u jednu riječ svi osjećaji urođeni ljudskoj duši. U toj pjesmi Foscolo dižući se do najviših pjesničkih vrhunaca vodi nas spram neumrlosti duše i neizmjerja«.

Zanimljivo je ovom prilikom istaknuti, da je ta čuvena pjesma od naših starijih i savremenih pisaca i pjesnika doživjela osam prijevoda, čim se ne može pohvaliti nijedna druga evropska književnost. Prvi ju je preveo Luka Svilović, nakon njega Ivan Trnski, nešto kasnije Stjepan Buzolić i Vladimir Vežić, onda profesori Ante Sasso i Vinko Lozovina, pisac ovih redaka (1894. god.) i konačno bivši prvi direktor hrvatske gimnazije u Zadru g. Toma Brajković, čiji je prijevod još u rukopisu.

Ali svi ti prijevodi, kao i oni u tuđim jezicima, ne mogu da dosegnu savršenstva originala i pored najboljega poznavanja jednoga i drugoga jezika, toliko je to remek-djelo talijanske književnosti zbite i isprepletene sadržine, te je vrlo teško u prijevodima podati savršenu sliku veličanstvene Foscolove koncepcije.

Ugo Foscolo je u savršenom obliku doveo u sklad romantičnu i klasičnu vrstu lirskoga pjesništva na temelju velikih staro-grčkih i rimskih uzora, koji će ostati na sve vijeke savršeni izvori i izgledi snažne, istinske i vječne poezije.

Stj. Ilijić.

MOJA MUZA.

Pjevat' mi se danas hoće,
Al' mi nešto ne da,
Jer mi misli neprestano
Dolaze bez reda.

Badava se mučim, patim,
Nemam danas sreće,
Moja muza odletjela,
Vratit' mi se ne će.

O ljubavi počeh pjevat',
Al' me izda snaga,
I ja pustih papir, ljubav,
Nek ide do vraga.

Počeh zatim pisat' prozom,
Da si vr'jeme kratim,
Možda ipak svoju muzu,
Pr'jevarom povratim.

Al' mi ona viknu glasno
Bježeć' preko trave,
S tim pjevanjem, brate, svojim
Ne ćeš doć' do slave!

»Myke«.

TREŠNJA.

Jedna je trešnja nikla iz zemlje i uzrasla. Svakoga bi se proljeća zabijelila krasnim cvjetovima, i mnoštvo pčela sjedalo je na nju, sisalo med i tako je oplođivalo. Ljeti bila je već puna ploda i djeca su dolazila i s veseljem jela krasne trešnje. A trešnja se veselila suncu i svijetu. Kad je nestalo ploda, zanemariše je ljudi. Trešnja se zbog toga rastuži i lišće joj stade žutjeti i opadati. Osjećala je, da dolazi drugo vrijeme, vrijeme teško i gorko. Ostale su joj gole grane, odjenula

se u žalobno ruho. Svakoga jutra hvatao se na njoj mraz, ovijao joj gole grane i doskora je bila posve bijela. Pao je i snijeg, ali ona ostane mirna ne mareći ni za snijeg ni za zimu. Neko je vrijeme živjela u bjelini i bila zdrava. Ali uto nastupi strašna zima i zagrli trešnju svojim ledenim obručem... Došlo je proljeće. Sve se drveće već zakitilo zelenilom, no trešnjine grane ostale su gole. Nije više listala ni cvjetala ni plodova nosila, bila je mrtva... I došao je čovjek te reče: — Što će mi to suho drvo? Nikakve koristi od njega više! Posjeći ću ga, bit će barem za ogrjev...

Zdravko Česi.

KUHAR I NJEGOV MAČAK.

Kraj krčme stala kuhinja i u njoj kuhar bio.
Taj kuhar nije rado pio,
no ipak jednom u krčmu se javi,
za pokojnom da strinom spomen slavi.
To nabožni već bješe običaj;
a običaj ljudi ne vole da krše.
Čuvarom doma ostavi on mačka Vasu,
da brani pečenku, kolače i kobasu —
od miševa.
A kad se vrati oko podneva,
on nađe svoga kuhinjskog čuvara,
gdje kuhinjom on nemilosno hara.
Na podu tu pečenje, komadi gibanice,
u prahu leže skupe poslastice;
u uglu pak kraj bačve sirćeta
naš Vaso ršče komad pileta.
»Ti proždore, o nesretni ti stvore,
ti kradljivče, ti razbojniče i još gore!
Ne stidiš li se zidova, kad ne već ljudi!
(A Vaso dalje oko pileta se trudi)
Ti poštenjakom bio si na glasu,
Za uzor stavljali smo tebe, dobrog Vasu.
A sada, kolika sramota!
I susjedi će reći: Gledaj toga skota —
i tata.
U kuhinju već ne ćeš smjeti doći,
A bojim se ni u dvor da ne ćeš moći;
proganjat će te kao tata sa svih strana,
il' kao vuka sa ovčjega stana«.
Ali Vaso jošte dublje u kut sjeda,
slatko cmače, smesti se ne da.
No kuhar nastavlja, bez konca tako zbori
i Vasu oštro kori.
Dok je kuhar riječi zaman trošio,
i Vaso je sa piletinom svršio.

*

Govordžijo, a našto tebi pusti govor taj?
De, radije se šibe prihvaćaj!
O, koliki su, koji troše puste riječi često,
gdje bilo bi samo šibi mjesto.

Po I. A. Krylovu napisao **M. S.**

DAVNO SU OCVALE. . .

Davno su ocvale ruže,
Ugasô sunca sjaj,
Nad poljem gavrani kruže,
Nijem i pust je kraj.

Jesenji vjetrovi pire
I suhi nose list,
Turobno kućice žmire,
Miriši uzduh čist.

I magle su se spustile
Na pusta polja, lug,
I ptice su odletjele
Na topli sunčan jug.

Samo su se vrapci stisli
Uz sivi dugi put,
Jadni su sad i prokisli,
Kô uveli listak žut.

Opustjele stoje njive,
Pognuo se brijeg
Nad njim oblačine sive,
Skoro će prvi snijeg...

Ivo Kovačević.

ZANIMLJIV KOMET IZ GODINE 1927.

I.

Pored osam velikih svjetova (planeta), među kojima je naša postojbina Zemlja treći svijet po daljini od Sunca, i više od tisuću sitnih svjetića (planetoida), smještenih između Marsa i Jupitera — među tima i planetoid »Croatia« po broju 589. (zvjezdica 13. veličine) — kruži oko Sunca u elipsama još i 25 k o m e t a (zvijezda repatica), koji su prema tome također stalni članovi naše Sunčeve obitelji. Ophodna vremena njihova oko Sunca jesu između 3.3 godine (Enckeov komet) i 76 godina (Halleyev komet), dok je n. pr. ophodno vrijeme Zemlje 1 godina, a najdaljega velikoga svijeta Neptuna gotovo 165 godina. Na svakom svom ophodu oko Sunca dođe svaki komet jedamput u najveću svoju blizinu Suncu (u svoj

»perihel«) i to je doba, kada se ova nebeska tjelesa mogu uspješno motriti sa Zemlje.

Ako astronomijsku mjeru dužinâ, t. j. daljinu Zemlje od Sunca, označimo kratkim imenom »1 nebeski metar« (1 n. m.), taj je nebeski metar dugačak naših 150 milijuna kilometara. Daljine perihela spomenutih 25 kometa leže

SL. 1. KOMET PONS WINNECKE U ŽVIJEŽĐU ŽDREBETU ISPOD DUPINA.

između 34 nebeska centimetra (Enckeov komet) i 2.12 nebeskog metra (Holmesov komet), dok im daljine afela (najveća daljina od Sunca) leže između 4.09 n. m. (Enckeov komet) i 35.32 n. m. (Halleyev komet). Razbiramo dakle, da su staze kometa vrlo spružene elipse, dok se elipse svih velikih planeta gotovo ni ne razlikuju od kružnica. U astronomijskom kalendaru »Boškoviću«, što sam ga posljednji put izdao g. 1926. naći će čitatelji sve nužne podatke o tim kometima, složene na strani 122.

Jedan od tih 25 kometa, komet Winnecke ili bolje Pons—Winnecke, imao se po računu vratiti u svibnju ove godine 1927. u svoj perihel. Doista se vratio i pokazao tako zanimljive i nove pojave, da će sve mlade prijatelje neba zanimati, da o njima nešto čuju.

Komet Pons—Winnecke otkrio je g. 1819. Pons u Marseille-i, ali se bio izgubio, pa ga je Winnecke ponovno otkrio u Bonnu g. 1858. Naknadno se pokazalo, da je Winneckeov komet isti onaj, što ga je Pons vidio g. 1819. To se razabralo po tom, što mu je ista staza. U doba Winneckea g. 1858. bilo mu je ophodno vrijeme oko Sunca 5.5 godina. Za svojih povrataka u svoj perihel od njegova prvoga otkrića, od kojih je njih 7 astronomima izmaklo, on polako uvećava svoje ophodno vrijeme, koje je sada preseglo nešto preko 6 godina. Kada stigne u svoj perihel, on je od Sunca daleko 1.04 n. m., dok je daljina Zemlje od Sunca 1 n. m. On je dakle neko 4 n. centimetra u to doba dalji od Sunca nego Zemlja, pa se radi toga može i usred noći motriti. Na osnovi Newtonova zakona gravitacije izgrađena velebna nauka »Mehanika neba« *) — čovjeku, željnu oštroga mišljenja i zaključivanja vanredan užitak — dopušta astronomu, da kometu unaprijed odredi stazu i njegovo pomještanje među zvijezdama stajačicama strogim računom. Tako je i ovaj put astronom Merfield unaprijed izračunao za naš komet njegovo pomještanje od dana u dan (njegove efemeride) među zvijezdama oko doba njegova očekivanoga povratka ove godine 1927. u perihel.

Astronomi motrioci pomnjivo ispitivahu već od početka godine 1927. svojim durbinima označena mjesta neba, ne bi li ga ondje našli. I doista: već dne 3. ožujka 1927. javlja astronom Van Biesbroeck sa Yerkes-zvjezdarnice (kraj Chicaga u Sjev. Americi), da ga je toga dana našao gotovo točno na mjestu, izračunanom po Merfieldu, kao vanredno slabašnu svemirsku maglicu 16. veličine. (Prostim okom vidimo samo zvijezde do 6. veličine! Zvijezde 16. veličine mogu da uhvate samo 2—3 najveća durbina svijeta). Naš se komet dakle zaista vraća točno po računu u blizinu Sunca. U svoj perihel stizava dne 21. lipnja 1927. i toga mu je dana daljina od Sunca 1.04 n. m. dok je na pr. dne 9. ožujka bila 1.70 n. m. Kad preračunaš n. m. u zemaljske kilometre, u čudu gledaš, kolikom se brzinom Suncu približava. Odmah iz nekoliko prvih opažanja nakon 3. ožujka određuje astronom Crommelin, da mu je daljina od Sunca, kada je prije 3 godine dana prošao kroz svoj afel (najveća daljina od Sunca), morala biti 2.27 n. m. i da mu je ophodno vrijeme taman nešto malo veće od ravnih 6 godina.

Kako se i naša Zemlja na svom godišnjem putovanju oko Sunca nalazila u prvom polugodištu ove godine na istoj strani zvjezdanoga neba, kao i Pons—Winneckeov komet, ovaj se u to doba i Zemlji sve više približavao. Dok je na pr. dne 9. ožujka 1927. od nje daleko bio 8.7 neb. centimetara, mjesec dana kasnije, dne 10. travnja, već joj se bio primakao na 3.7 neb. cm., a samo 6 dana poslije svoga prolaza kroz perihel, t. j. dne 27. lipnja, bio se Zemlji primaknuo na ciglih 3.9 neb. cm. i od toga se dana od nje opet udaljivao. Rijetko se kada koji komet toliko približio Zemlji (3.9 neb. cm. = 5,800.000 km), a još je rjeđe bio koji komet u tako zgodnim prilikama za motrenje na noćnom nebu! Posljedica tomu bijaše, da se nekoliko dana oko 21. lipnja čak vidio i prostim okom kao mala, bijela maglica 4. veličine nejasnoga ruba ispod ubavoga zviježđa Dupina, a u neznatnom zviježđu Ždrebetu (Sl. 1.). Maglica bijaše tako prozračna, da su se kroz nju vidjele zvijezde iza nje, no prema sredini je maglica bila bjelija i sve svjetlija, a da se ipak u sredini samoj nije očitovala nikakva svijetla točka, nikakva »jezgra« kometa, koja bi nas potsjećala na zvjezdicu, okruženu bijelom maglicom — kosom kometa, koja zna doseći promjer

*) Isp. o tom: Kučera, Gibanja i sile, Zagreb, 1915.

od nekih 10'—20' (kutnih minuta). Iz te se glave kometa znadu gdjekada razviti oni golemi repovi njegovi, koji su čudovišta zvjezdanoga neba i nekoč, a i danas donekle, strah i trepet ljudima.

Neobična blizina kometa našoj Zemlji u trećoj dekadi mjeseca lipnja i osobito zgodna prilika za motrenje njegovo učiniše, da su se i astronomi s velikim durbinima i prijatelji neba s malim durbinima i fotografskim aparatima bacili velikom pomnjom onih dana na izučavanje njegovo, ne bi li im odao kakvu tajnu svoju. I ne bijaše trud uzaludan: vanredno se zanimljivi pojavi na njem razvijahu pod utjecajem bliskoga Sunca. O njima nekoliko riječi!

Dr. O. Kučera.

(Nastavit će se)

JESENSKA.

Kraljevanje ljeta već dolazi kraju,
To lugovi, šume i predobro znaju,
Jer došlo je doba magle i kiše;
Čar sunčanog ljeta polako izdiše.

Lastavice male pošle su u kraje,
Gdje sunašce uvijek isti žar im daje,
Umukla je pjesma, nema smijeha više,
Priroda je sjetna, polako izdiše.

Zato jecaj bolni i čuje se jako,
Kada vjetrić granje tek zanjiše lako,
Zadnji osmjeh ljeta turobno se čuje
Staračka mu ruka zadnji pram miluje.

Jer došlo je doba magle i kiše,
Priroda već sjetna umorno izdiše.

»Jeka«.

UDES.

Kad bl'jeda kraljica tuga
Velo s radosti skine,
I nebo postane mutno,
Sunce zlaćano mine.

Kad zima pokrije sn'jegom
Ravni i bregove sve,
Kad ptice cvrkuću tužno,
A život prirode mre,

Kad lice zastre mi tama,
Kô crna, zlokobna noć:
Tada u neznane kraje
Misao znade mi poć'.

S izvora bola tam crpe
I sudbe spoznaje sklad,
Životu što donosi mom
Beskrajnu tugu i jad.

Viktor Ivičić (Nova Gradiška).

SONETI DOMOVA MIRA.

Preradović.

Tu leži »putnik«, koj' je dugo lutô
Zemljama tuđim tražeći si spasa,
Kom' tuđ je jezik um i srce sputô
Na zaborav rođenog si glasa.

Tu leži »putnik«, koj' je spoznô u to,
Da je zrno hrvatskoga klasa,
I pregnuo u svom srcu kruto
Hrvatom ostat' do zadnjega časa.

I on je to izvršio pregnuće
Svoj narod uvijek ljubio je vruće
I nastojao vijek mu pjesme viti.

A harni narod u znak zahvalnosti:
U domovinu prenio mu kosti,
Da Ona svojim cvijećem grob mu kiti.

Iliri.

Još uvijek, premda pada već tama,
Trudna po groblju noga mi bira.
Što je ovdje? Kâm, gle, do kama!
Tko tu počiva grobnog sred mira?

Gledam i čitam. Imena sama,
Znana iz onog narodnog pira,
Imena ljudi presvetih plama,
Imena dičnih naših Ilira.

Tu mrtvi leže sred skupnoga groba
Ljudi, što djela stvoriše sveta
U ono za nas preteško doba.

Tu mrtvi leže, al' misao zdrava
Njina nam sjaji još današnjih ljeta
I još nas vodi. Slava im! Slava.

Bratoljub Klaić.

TAKO VOLIM. . .

Tako volim biti sasvim sama,
Kad kišica sipi i lagano kucka
O prozore moje,
Kad po kutićima povlači se tama
A vani u svijetu nemilo i teško
Sudbine se kroje.
Odlazi dan
I sive se gase boje.

Tako volim onda zaklopiti oči
Otvoriti dušu, neka sanje lete...
Ne mislit' na ono, što sve mora doći
I postati opet smirena i sretna —
Dobro malo dijete!

A kada noć se spusti,
I pod kišnim nebom zašapuće granje,
Kad po putevima dalekim i bijelim
Hrle moje sanje,
Tako volim onda vjerovati čvrsto,
Da još sreće ima,
I u toploj čežnji s nadom u duši
Poletjet' za njima...

Ivanka Vujčić.

SVITANJE.

Tiho i nečujno magla se digla.
Daleko nebo u svitanju blista...
Tamo u tami kraj šume, što lista,
pritajen šapat je prošao cvijećem.

I ono se budi u ranu zoru
dižući male, još sanjive glave,
otvara mirisne latice plave
šapčući jutarnju molitvu moli...

Vladimir Vujnović.

ROALD AMUNDSEN NA JUŽNOM POLU.

U prosincu mjesecu godine 1911. uspjelo je Norvežaninu Roaldu Amundsenu, znamenitomu istraživaču, da dopre do južnoga pola, na koji prije njega još nije bila stupila ljudska noga. Da čujemo, što Amundsen o tom svom opasnom pothvatu pripovijeda!

— Slijedeće jutro, 30. studenoga, donijelo nam je znatno vedrije vrijeme, koje nam je dopuštalo posve jasan pogled. Mogli smo se uvjeriti, da obje gorske kose, koje su se na 86. stupnju ujedinile u silan lanac s vrhuncima od tri do četiri tisuće metara, teku dalje prema jugu. Nilsenovo brdo bilo je najjužnije, koje smo odavle mogli prepoznati.

Upravljače saonica čekao je izjutra težak posao. Oni su morali voziti vrlo oprezno i ustrpljivo, ako su htjeli, da na ovakvome tlu uopće mogu naprijed. Najmanja neopreznost dostajaše, da se i saonice i psi strelovitom brzinom sunovrate u bezdan. Uza sve to napredovali smo s napadnom brzinom putem, koji smo sinoć bili izvidjeli.

Toga dana nijesmo mogli većega puta prevaliti; petnaest kilometara u ravnom pravcu, to je bilo sve. Ali ako se uzmu svi zavoji i obilaženja u račun, onda put naš nije bio baš tako kratak. Tu smo našli čvrstu podlogu za naš šator i mi smo mogli biti s našim dnevnim radom posve zadovoljni. Visina je iznosila 2610 m nad morem. Sunce je stajalo upravo na zapadu i osvjetlivalo ogromne gorske gromade. Čitav kraj bio je kao začaran prelijevajući se u bijeloj, modroj, crvenoj i crnoj boji; igra, koja se ne da opisati.

Nešto ljepše od Nilsenovih brdâ jedva da sam igda vidio. Vrhunci najrazličitijih oblika stršili su u vis i bili su djelimice zastrti oblacima, koji su onuda prolazili. Tu i tamo nalazili su se ledenjaci, koji su se kanda u divljem toku spuštali niz strme obronke, da se onda na dnu brda razliju u beskrajnom neredu. Ali najčudnovatije brdo između sviju bilo je Helmer-Hanssenovo. Vrhunac mu je bio okrugao kao okrenuta zdjelica s neobičnom ledenom korom, to jest sa ledenjakom, koji bijaše tako rascijepan i raskinut, da su čitave ledene grede stršile na sve strane poput ježevih bodljika. A sve to je na suncu blistalo i sjalo — prekrasan vidik!

Pošto smo udarili bili tabor, iziđosmo dvojica, da ispitamo smještaj tla. Morali smo biti potpuno zadovoljni, da je putovanje po ledenjaku uopće bilo takvo, kakvo je bilo. Uzbrdo se još nekako išlo, neprestano uzbrdo između strašnih pukotina i rasjeklina, koje su bile više stotina metara široke i možda tisuće metara duboke. Koliko smo uopće mogli pregledati smjer našega puta, gomilali su se ledeni bedemi jedan za drugim; a ti bedemi sakrivali su iza sebe široke pukotine ledenjakâ, koje je trebalo obići. Mi smo išli dalje i dalje, premda su stramputice bile velike i tegotne.

Budući da su rubovi pukotinâ i provalijâ bili jasni i vidljivi, nijesmo bili između sebe povezani užetom. Ali u više navrata mogli smo se uvjeriti, da bi nam uže svakako dobro došlo.

Nakon puta od više sati odlučismo vratiti se. Sa gorskoga grebena, na kojem smo se nalazili, činio nam se kraj mnogo zgodnijim za putovanje od bilo kojega do toga dana.

Povratak nas nije stajao mnogo vremena, budući da smo se spuštali nizbrdo i doista smo doskora mogli našim drugovima saopćiti, da mo-

žemo mirne duše očekivati slijedeći dan. Dok smo, ja i Hanssen, bili na izvidu, izmjerio je Hassel visinu Nilsenova brda, koja je prema njegovu računu iznosila 4500 m nad morem. Dobro se sjećam, kako smo ono veče promatrali krasnu igru, koju nam je pružala priroda. Mislili smo, da se kod bistroga prozirnog zraka svaki predmet jasno vidi; ali kako li smo bili iznenađeni, kad smo na svom povratku opazili, da se čitavi kraj promijenio. Da nije Helmer-Hanssenovo brdo doista tamo stajalo, jedva bismo se bili snašli. U tim krajevima može zrak da putniku prouzroči svakojakih neugodnosti. Premda nam se te večeri zrak činio potpuno jasnim, ipak se konačno pokazalo, da je bio vrlo neproziran. Valja stoga biti osobito na oprezu kod prosuđivanja, što doista vidimo, a što nam se tek pričinja. U najviše se slučajeva pokazalo, da su istraživaoci južnoga pola vidjeli prije više već manje.

Noću je stao duvati vjetar; jak »burin« dolazio je od jugo-istočne strane; platno na našem šatoru šumjelo je, no klinovi su držali, i mi smo bili zaštićeni. Još izjutra, dok smo sjedjeli kod doručka, tako je vjetar bjesnio, da smo gotovo bili odlučili ne nastaviti puta. Međutim je vjetar odjedamput prestao, a s njime se i svaka sumnja raspršala. No kolika li je promjena nastala s vjetrom! Krasnoga mekanoga snijega bilo je nestalo, a mjesto njega pojavi se tvrdo tlo. Mnoge su se misli rojile u mojoj glavi; željezom okovane cipele, koje smo bili ostavili otraga, činilo se, kao da plešu pred mojim očima, kao da su iscerile zube i pokazivale prstima na mene. Međutim smo se spremili za put.

Kod mnogih krivudastih ledenjaka osobito su nam dobro poslužile saonice; bilo je pravo čudo, da su uopće izdržale, ali i dobra svjedodžba za Bjaalanda, koji ih je gradio. Snaći se na ledenjacima bilo je odsada mnogo teže. Hassel i ja išli smo kao obično naprijed spojeni užetom. Do onoga mjesta, koje smo dan prije, Hanssen i ja, izvidjeli, išlo je prilično dobro. No mnogo je gore bilo nastaviti put od toga mjesta dalje; često se dogodilo, da smo čitave sate morali tražiti bilo kakav izlaz. Osobito se naš položaj činio sumnjivim. Jedna provalija slijedila je za drugom; silni se ledeni stogovi nizahu u beskrajnost; a između njih mi sitni ljudi, koji smo na sve strane tražili prolaz. Napokon smo našli jedan, ako uopće zaslužuje to ime. Bio je to tako uzak most, da su jedva mogle proći saonice; s obje strane zijevali su ponori. Kod prijelaza preko toga mosta sjetio sam se plesača na užetu iznad Niagare. Dobro je bilo, da nitko od nas nije trpio od vrtoglavice, i da psi nijesu znali, što bi bio za njih značio tek neznatan posrtaj.

Bilo je u subotu uveče. U našem šatoru bilo je sasvim prijatno. Jednu polovicu zapremiše tri spavaće vreće, u koje su se uvukli njihovi vlasnici, da pišu svoje dnevnike. Prednju polovicu, koja je bila blizu vrata, zapremahu samo dvije vreće, no zato se na prostoru između njih nalazilo kuhinjsko suđe. Vlasnici ovih vreća, Wisting i Hanssen, bili su još zaposleni. Hanssen se kao brižni kuhar tako dugo ne bi zavukao u svoju vreću, dok jelo nije bilo gotovo; Wisting mu bijaše pomagač u svemu. Činilo se, kao da je Hanssen svoju dužnost nada sve ozbiljno shvaćao; pripaljeno jelo bilo je za nj pravo nedjelo i zato bi bez prestanka kašikom vrtio po loncu.

»Juha!« — odjednom se oglasi Hanssen.

Ta jedna riječ djelovala je kao čarobna šipka. Za čas svi posjedaju sa zdjelicom u jednoj i s kašikom u drugoj ruci. Zdjelice se redom napune — recimo — divnom juhom od povrća. Vidi se na licima, da je jelo vrelo, ali ga ipak nestaje sa nepojmljivom brzinom. Zdjelice se savršeno očiste, a nato se jede kruh i pije voda s pravim užitkom. Vode nestaje u velikim količinama i ona prija sudeći po očitom zadovoljstvu na licima većma od najboljega vina, što je igda poteklo ispod tijeska. Za čitavoga vremena bruja samovar i pjevucka svoju pjesmicu, a u šatoru je sasvim ugodno i toplo.

Nakon svršene gozbe zatraži jedan škare i ogledalo; ne potraja dugo i svi su suputnici zaposleni prirezivanjem i uređivanjem brade, da se uoči nedjelje što bolje dotjeraju. Brada se svake subote sasvim kratko prirezivala, ne možda iz taštine, već radi potrebe i ugodnosti. Za bradu se naime rado uhvati led, a to je često nesnosno. Meni se čini, da je brada u polarnim krajevima upravo tako neprilična i nespretna, kao kad bi tkogod sa cilindrom na glavi pošao u šetnju. I kada se škare s ogledalom kod sviju obrede, nestane jednoga suputnika za drugim u njegovoj vreći i nakon peterostrukoga pozdrava »Laku noć!« nastane potpuna tišina u šatoru; za kratko vrijeme naviješta odmjereno disanje, da nakon napornoga dnevnog rada priroda traži svoje pravo. Vani je međutim urlao jugo-istočnjak, a snijeg je fijukao oko bokova šatorovih; psi pak sabivši se jedan do drugoga u klupko na tvrdome ledu kao da i nijesu marili za nevrijeme.

*

Dne 7. prosinca prijeđosmo 88° južne širine, gdje se utaborismo. Uveče dočekalo nas je veliko iznenađenje u našem šatoru. Kao obično mjerili smo prije svega visinu, dok se pripravi večera. Očekivao sam, da će i večeras vrelište nešto pasti kao i sinoć, što bi značilo, da se još uvijek nalazimo na usponu, ali na naše veliko iznenađenje nije bilo tako. Voda je kipjela kod iste topline kao i prošloga dana. Zato je zavladalo opće veselje među nama, kad sam javio drugovima, da smo dosegli najvišu točku visoravja.

*

Težak put uzbrdo bio je naše pse svakako umorio, ali ne preko mjere. No da su gladne bile životinje, to se očito vidjelo; pola kilograma pemikana, što su ga dnevno dobivale, nije im dostajalo. (Pemikan je na vatri ili na suncu sušeno i u drvenim mužarima satrto bivolje meso; način čuvanja mesa kod Indijanaca). Da bilo čime napune želudac, jeli su naši psi do čega bi samo došli. U početku su sebi pomagali povezicama, bičevima, čizmama i sličnim predmetima, ali kad smo upoznali njihove pohote, pazili smo tako na svoje stvari, da za njih ništa više nije preostalo osim obične količine pemikana. No time nije bila stvar svršena. Sada su se namamili na remenje

PUT PREKO LEDENIH SANTA NA JUŽNI POL.

od saonica. No mi smo im i tu doskočili tako, da smo svako veče saonice zakopali duboko u snijeg. To je pomoglo, i za čudo psi nijesu ni jedamput pokušali da iskopaju saonice.

*

Toga smo dana (8. prosinca) imali veliku zadaću pred sobom, naime da ponesemo svoju zastavu preko granice, koje još nijedna ljudska noga nije prekoračila. Svilenu je zastavu Hanssen već bio izvadio i na svojim saonicama pričvrstio. Ja sam mu naložio, čim prijeđemo Shakletonovu južnu širinu 88° 23', da razvije zastavu. (Ernest Henry Shakleton, istraživač južnoga pola, dopro je 9. I. 1909. rečenu južnu širinu, t. j. točku, udaljenu 179 km od južnoga pola). Danas sam imao ja zadaću preteče, stoga se brže bolje spremih na put. Najprije je išao službujući preteča (od dana), zatim Hanssen, onda Wisting i napokon Bjaaland. Preteča, koji nije bio službujući, mogao je ići po volji, sad tu sad tamo, ali obično uz koje saonice. Bio sam zamišljen, moje misli bile su zabavljene daleko od onoga mjesta, gdje smo se nalazili. Ne znam pravo, o čemu sam razmišljao, no bio sam tako zamišljen, da sam posve zaboravio na svoju okolinu.

Tada me odjednom trgne iz mojih misli poklik, koji bi popraćen gromkim klicanjem. Okrenem se prema drugovima da vidim, koji je uzrok toj neobičnoj radosti, i stanem kao prikovan i bez riječi. Nijesam opazio, što se zbilo. Sve su se saonice bile zaustavile, a na prvima je lepršala norveška zastava. Ona se vijorila i lelijala na vjetru, da je svilena tkanina pucketala, te se isticala u bistrom zraku i bijeloj okolini neopisivo lijepo.

Nalazili smo se iza 88° 23' južne širine; stajali smo na tlu, koje uopće nije dotada dirnula čovječja noga. Ništa me nije na čitavom našem putu tako obuzelo, kao to. Suze mi navriješe na oči, nijesam ih mogao uza sve nastojanje zatomiti. Ona zastavica tamo bila je jača od čitave moje volje. Bio sam, srećom, nešto zaostao iza ostalih, tako te sam imao još toliko vremena, da svladam svoje uzbuđenje, prije nego sam stigao drugove. Ovdje smo jedan drugomu čestitali iz puna srca; došli smo eto dovle u bratskoj požrtvovnosti, pa smo se mogli čvrsto nadati, da ćemo stići i do cilja.

Međutim nijesmo zaboravili izreći priznanje mužu, koji je zajedno sa svojim vrijednim drugovima primaknuo cilju zastavu svoje domovine i to bliže, nego je dotada ikojemu od njegovih preteča uspjelo. Ime Ernesta Shakletona ostat će u povijesti istraživanja južnoga pola vječno zapisano plamenim slovima. Odvažnost i jaka volja mogu čudesa stvoriti, i ja ne bih mogao drugoga staviti kao primjer za oba ova svojstva, već toga muža.

*

Toplinom posljednjih dana (prema tamošnjim prilikama znači — 18° C toplinu) bile su se naše nazebine znatno pogoršale. Pa kako smo samo izgledali! Meni, Wistingu i Hanssenu bio je jugoistočnjak upravo dodijao. Lijeva strana lica bila je sva gnojava od nasjele krvi. Izgledali smo doista kao skitnice i razbojnici; ne bi nas bili ni najbliži naši znanci prepoznali. Te su nam rane na našem daljem putu bile upravo nesnosne. Najmanji smo vjetrić osjećali, kao da nas tko tupim nožem reže po licu. Sjećam se, da je posljednja krasta otpala s lica Hanssenova, kad mo se približavali Hobartu (grad na otoku Tasmaniji), dakle nakon tri mjeseca.

*

Dne 14. prosinca o podne nalazili smo se na 89° 37' juž. širine. Istoga dana popodne zaustavismo se na 89° 45' juž. širine, pošto smo bili pre-

valili put od 14,8 km, to jest 8 širinskih minuta. Prijepodne bilo je vrijeme lijepo, ali poslijepodne navalila je nekoliko puta mećava iz jugoistočnoga smjera.

Te večeri vladalo je u šatoru raspoloženje kao u predvečerje kakve svečanosti. Nešto veliko nas je čekalo; mi smo to dobro osjećali. I opet smo izvadili svoju zastavu i privezali je za saonice kao i prije. Te sam se noći nekoliko puta probudio; obuzelo me bilo isto čuvstvo kao nekoć malenoga dječaka uoči badnjaka: što će se dogoditi.

Ujutro dne 15. prosinca pozdravilo nas je prekrasno vrijeme, kao stvoreno za doček na juž. polu. Ne znam, možda se varam, ali meni se čini, da smo toga jutra brži bili kod doručkovanja i spremanja na put no obično. Poredali smo se kao obično: preteča, Hanssen, Witing, Bjaaland i drugi preteča. O podne smo doprli do 89° 53' juž. širine; tu odlučismo preostali dio puta prevaliti neprekidnom vožnjom.

U tri sata popodne zaori u isti čas »stoj!« od svih upravljača saonicâ. Oni su marljivo pratili svoja mjerila, i sada su prema našem računu svi stajali na — južnom polu.

Cilj bi postignut i put završen!

Razumije se, da je svaki od nas dobro znao, da ne stojimo upravo na polu; to se s našim spravama nije dalo ustanoviti. No mi smo mu se tako približili, da nekoliko kilometara razlike nije ništa značilo. Namjera je naša bila da ono mjesto, na kojem se zaustavismo, zaokružimo kružnicom sa polumjerom od 18,5 km.

Pošto smo se bili zaustavili, skupismo se i zaželismo jedan drugomu sreću. Imali smo doista potpuno pravo, da se između sebe poštujemo za sve ono, što smo izveli; upravo taj osjećaj došao je u stisku naših desnica do osobitoga izražaja.

Nakon toga spremili smo se, da obavimo naš najveći i najsvečaniji čin, da izvjesimo zastavu.

Ljubavlju i ponosom sjale su naše oči gledajući zastavu, koja je na svježem povjetarcu lepršala nad polom. Odredio sam, da postavljanje zastave, taj povijesni čin, obavimo sva petorica. To je pripadalo ne samo jednomu već svima onima, koji su svoj život stavili na kocku i zajedničkim se silama borili prolazeći kroz pogibli i patnje. To je bio jedini način, kojim sam mogao svojim drugovima iskazati zahvalnost na onom samotnom i pustom mjestu. Osjećao sam, da su i oni tu moju ponudu u istom smislu shvatili kao i ja. Pet hrapavih, zimom i mrazom uzetih šaka prihvati za motku sa zastavom, digne je i zasadi — nju jedinu na južnome polu:

»Tu nam stoj, draga zastavo, na južnome polu, a ravnicu, na kojoj se nalazi, nazovimo Zemljom kralja Haakona VIII.!«

Prema Czibulkinom djelu:
Znameniti putopisci.
P. R.

TIHE USPOMENE.

U mom vrtu, noću . . . tiho plaze sjene,
Tiho šapće lišće. Na granama smreke
Ćuk se plaho javlja. Meni uspomene
Dolaze na pamet i čudne sjete neke.

I sa ritmom tihe glazbe snene noći
Sa suzama ja se prošlih sjećam dana
I s blaženih misli tad zatvaram oči,
A uspomene tihe silaze kô s grana.

Sa mislima mojim tek se lahor m'ješa
Te vrluda granjem usnulih aleja,
O srebrno lišće, o grane se vješa,
Što drhti kô bolna, tužna duša moja.

A kroz noć mirnu, tihu negdje izdaleka
Sa zvonke harfe blago dopiru mi zvuci
I gube se u noć, al' povraća ih jeka
I drhti duša moja, kô suze kap na ruci.

Ah, sve već davno sniva u mom vrtu mira
I cvijeće u sanak vjetrić je odnjihô,
Tek daleka pjesma u srdce me dira
I ja plačem, jadan, u svom vrtu . . . tiho . . .

Franjo Fuis.

MASLINIK SE BUDI.

Dok neki prohladni sumrak
Lebdi kroz proljetno jutro
I cijela se priroda moli
Bogu u svojim prošnjama,
Tamo gore na brijegu
Med samim kamenim kršem
Crni se maslinik budi
Sa biser-rosom u krošnjama.

Tad svoja grbava tijela
U dugom grču protegnu
I svoje čvorave grane
Pruže i žrtvuju rosu
Prastarom Bogu suncu
I njegovom vrućem plamu.
— — — — — — — — —
Milosno sunce zrakama
Čitavi maslinik osu.

Hrvoje Ostojić.

UHVAĆENI MLADI SLON.

SLON.

(Nastavak)

Među ćutilima najbolje je kod slona razvijen sluh. Uho je opkoljeno ogromnom ušnicom, koja je osobito velika kod afričkoga slona. Čini se pak da te ogromne ušnice imadu zapravo tu svrhu, da štite visoko razvijeni mozak od sunčane žege, što je od velikoga značenja kod Afričanina, koji često izlazi u vruće pustinjske stepe. Osim toga može ušnicama kao i rilom da izražava osjećaje. K tome dolazi i slonov »jezik«, koji je prema tvrdnjama posmatračâ vrlo bogat. Slonovi rado grću zemlju, a da se ne zna, zašto to čine, i to osobito prije promjene vremena ili oluje; možda na taj način ustanovljuju zemne plinove, po čemu bi oni bili neke vrste kišnih proroka. Okus je kod slona osobito razvijen, jer je prema pričanju gojitelja vrlo izbirljiv. Način, kojim slon jede, podsjeća više na igru već na proždrljivost. Pa i ta izbirljivost njegova znak je višega stepena u razvoju. Ako još spomenemo, da je u nj vid slabo razvijen, rekli smo sve, što je kod slona spomena vrijedno.

U suglasju s time stoji i razvoj mozga kao i duševnih sposobnosti. Ako usporedimo mozak s težinom tijela, vidimo da slonov mozak nije niti najveći niti najteži, no obzirom na nutarnje ustrojstvo dolazi slonov mozak odmah iza čovječjega. Tu stoji slon pače i nad majmunom. Kolika je duševna sposobnost slonova, vidjet ćemo iz više primjera. Pa i najmanje loše iskustvo s čovjekom, njegovim jedinim neprijateljem, dostaje, da svoj odnošaj prema čovjeku sasvim promijeni, pa i tamo, gdje je do toga vremena bio povjerljiv. Slonovi su osobito sposobni, da iz vlastitoga iskustva uče, pri čemu onaj prirođeni nagon potpuno stupa u pozadinu. I štogod čine pod utjecajem duševnosti, čini se, da leži u području svijesti, kako to najozbiljniji istraživaoci misle. Možda ovi idu u tom predaleko, ali tko će povući točnu granicu između svijesnoga i besvijesnoga? Slonovi su neobično dobroćudne životinje, što se već iz toga vidi, da žive u velikim obiteljima, gdje se vrlo dobro slažu. Toj dobroćudnosti treba čovjek da zahvali, da si je toga gorostasa mogao tako podložiti i pripitomiti, te se dade voditi kao poslušno dijete i upotrijebiti kao pokorna radna životinja.

Da pak ženka slonova samo jedno mlado donosi na svijet, znak je da se nalazi na posljednjem stupnju svoga razvoja. Neobična je osobitost kod ženke ta, da su joj mliječne žlijezde smještene kod prednjih nogu.

A f r i č k i s l o n nastava po šumama južno od Sahare, ali je njegovo područje već prilično suženo. Nezasitni ga čovjek vječno progoni radi bjelokosti, i ako se tome ne stane na put, nema toj dobroj životinji duga vijeka. U najnovije vrijeme razlikuju čitavo mnoštvo podvrsta slonova, što znači, da životna snaga ove životinje nipošto još nije utrnula.

I n d i j s k i s l o n živi u prednjoj Indiji, velikim dijelom u stražnjoj, kao i na otocima Ceylonu, Sumatri i Borneu. I on se dijeli na podvrste; osobito pak kod njega upada u oči razvoj posebnih rasnih i porodičnih tipova.

U pomenutim krajevima nalazi se slon u svakoj većoj šumi, i što je bogatija vodom, to mu je milija. No varao bi se onaj, koji bi mislio, da ga drugdje nije moći naći. Općenito se držalo, da slon izbjegava hladne i brdovite krajeve, međutim su savjesni istraživaoci utvrdili, da n. pr. na otoku Ceylonu najradije živi u brdovitim predjelima. Tako su naišli (Brehm) na tragove u visini od 2000 m, dok urođenici tvrde, da se penju još i dalje do 3000 m. Tako je Van der Decken kod svoga uspona na Kilima Ndžaro u visini od 3000 m naišao na tragove ovoga debelokošca.

Premda još u nutarnjoj Africi imade mnogo slonova, ipak ih je vrlo teško pronaći. Ako se za

vedre, jasne noći pojavi stado slonova, koje nam se čini, da je u najbližoj blizini, valja se požuriti, da još prije zore onamo stignemo; jer čim su se životinje nasitile, putuju dalje, tako da su danas još ovdje, a sutra već mogu biti dvjesta kilometara dalje. Kod ovakova mijenjanja svoga obitavališta obično idu već utrtim putem, no ustreba li, ne mare, ako ih put vodi kroz šume, močvare ili gudure, pa i preko strmina. Čini se da za njih uopće ne postoje zapreke. Oni mogu da preplivaju, kako Heuglin (1824—1876) tvrdi, rijeke i jezera, utiru sebi put kroz najgušću prašumu uz i niz strmine; na čvrstom tlu izgaze pravu pravcatu cestu, budući da na svojim putovanjima ne istupaju samo u čoporima, već idu često i u redovima, iza kojih dakako ostaje pravi put utrènik. Istraživaoci se često u prašumama služe ovakvim putem, tako te su slonovi u ovakvim slučajevima u pravom smislu riječi graditelji cestâ. Predhodnik ovakvoga stada ide mirno kroz šumu ne mareći za sitnogoricu, koju on svojim silnim nogama jednostavno zgazi, kao niti za jake grane, koje se spuštaju sa velikoga drveća; ove on jednostavno svojim rilom slomi, od kojih nježnije dijelove pojede. Na otvorenim, pjeskovitim i prašnim mjestima, vole počinuti kupajući se u pijesku, kako to i kokoši običavaju činiti; tom prilikom čiste i kožu od kojekakvih nametnika i zareznika.

Samo na oko se čini, kao da je nespretan, ali u istinu slon je naprotiv vrlo spretan. Obično ide mirnim kasom poput deve ili žirafe; međutim slon može taj lagani hod tako pospješiti, da dobar jahač ima dosta muke da ga stigne; inače može slon ići jedva čujno makar i gustom šumom. Kod prijelaza strmih mjesta slon se pokazuje kao izvrstan penjač. Najprije oprezno svine prednje noge u gležnju, čime je snizio prednji dio tijela i tako pomaknuo težište naprijed, zatim se kliza na ovako svinutim prednjim nogama, dok pri tom pruženim stražnjim nogama hoda. Uzbrdo mu put nije težak, ali nizbrdo ide radi silne težine mnogo sporije i opreznije. Kad bi slon htio običnim hodom silaziti niz strminu, izgubio bi ravnotežu, pri čemu bi se lako prekobacio i životom stradao. Ali ta nada sve razumna životinja toga ne čini; ona na rubu strmine klekne na prenje noge, tako da prsima dođe na zemlju i kliza se polagano niz strminu, dok ne stigne na sigurno mjesto. No dogodi se, da slon noću i padne; Brehm je sam naišao na tragove, koji su jasno svjedočili o takovu padu. Tako je jednom (u dolini Mense) putovalo brojnije stado slonova uzduž jedne strmine, pri čemu je došlo na uzak puteljak, koji bijaše mjestimice od kiše izrovan. Jedan od slonova spotaknuo se bio o kamen, koji je na jednom takvom mjestu stršio, izgubio ravnotežu i poletio nizbrdo. Pri tom mora da se životinja prekobacila, jer su se vidjeli očiti tragovi; u širini, koja odgavara dužini slonova tijela, bilo je grmlje koje povaljeno a koje iskinuto, i to u dužini od kojih šesnaest metara. Konačno se slon kod jačega i gušćega grmlja ipak zaustavio, jer odanle je trag opet vodio uzbrdo. Plemenita je životinja kraj svega toga dobro još i prošla, jedino možda da je osjećala boli u kostima.

Vjerovanje, da slon ne može leći, potpuno je krivo, jer protiv toga svjedoče pripitomljeni slonovi, koje može vidjeti po zvjerinjacima i cirkusima. Svakako naš debelokožac ne spava uvijek ležeći, on to može i stojeći, ali ako se želi osobito udobno smjestiti, onda isto tako lako legne, kao što se i lako digne. Isto tako može glomazni taj prijan i plivati; s nasladom se baci u vodu i spusti u dubinu. Ako mu se svidi, pliva ravno preko najšire rijeke, često se pak upravo utabori pod vodom, pri čem mu viri iznad površine samo vršak njegova rila.

Slon može svojim rilom izvoditi najspretnije kretnje, ali ono mu služi i kao izvrsno i jako oruđe; s vrškom svoga rila može slon da dohvati najsitnije predmete (novac, papiriće itd.), no s istim spretnim rilom može i jako drveće da lomi. Uz svoje rilo upotrebljava slon i kljove; njima diže terete, valja kamenje, ruje rupe, napokon mu služe i kao oružje, no čuva ih po mogućnosti, jer u njima doista ne leži prava snaga njegova.

Vid mu nije osobito razvijen, barem se u tom slažu svi lovci, da mu je vidokrug vrlo malen. Znatno bolje su mu razvijeni njuh i sluh. Najmanji štropot čini slona opreznim; sitan prasak od slomljene grančice može ga nada sve uznemiriti. Njuh je upravo tako jako razvijen kao i kod preživača; svaki iskusniji lovac nastoji, da se slonu ne približi s one strane, odakle vjetar dolazi. Čim štogod osjeti, digne svoje rilo u vis u obliku upitnika.

Duševne sposobnosti slonove osobito cijene svi oni, koji se bave tim životinjama. U saobraćaju sa čovjekom razviju se njegove duševne sposobnosti do neobične visine; u tom je slon prilično sličan majmunu, psu ili konju. Slon uči iz vlastitoga iskustva, dotjeruje se i usavršuje sve više i više, pristupačniji je od svake druge životinje, te može nakon nekoga vremena da stekne čitavo bogatstvo znanja.

Divlji slon čini više utisak bezazlene već lukave životinje. Nipošto ne stoji tvrdnja, da je slon razdražljiva životinja; njegovo je biće blago i mirno, on živi sa svakim stvorom u prijateljstvu. Nigda ne navaljuje neizazvan, štoviše on i najmanje životinje izbjegava. Tako veli Tennent, da je muha najneugodniji neprijatelj slonov, dok Cuvier tvrdi, da se pitomi slon može silno da plaši miša. Sve one zgodno zamišljene priče o borbama između slona i nosoroga, lava ili tigra, podsjećaju na neistinite priče. Nijedna se zvijer ne usudi navaliti na slona, dok on sam nigda ne izaziva bilo kojega grabežljivca. Pojedine neke životinje žive u osobitom prijateljstvu sa slonom, napose neke ptice. U unutarnjoj Africi slijedi slonova stada neka vrsta divlje svinje, dok je u južnim krajevima stalni pratilac slona obadar (buphagus; ptica, koja slona čisti od zareznika), a u sjeveroistočnoj Africi jedna vrsta čaplje, isto tako i u Indiji dobroćudne ptice, koje su vječno zaposlene čišćenjem ogromnoga sisavca. Jedva ćemo sebi moći zamisliti u prirodi ljepšu sliku, već kako na silnom, tamnom orijašu, koji mirno i bezbrižno putuje stepama i šumama, sjedi čitavo jato veselih i ljupkih poput snijega bijelih ptica; jedna upravo miruje, druga se čisti, treća pretražuje nabore po debeloj koži i lovi tu i tamo kakvoga zareznika ili pijavicu, koja se slonu prilijepila za njegova noćnoga kupanja. U p r a v o o v a k o b i p r i j a t e l j s k i s l o n i s a č o v j e-

kom živio, kad bi ovaj zaslužio njegovo povjerenje.

Svako stado čini porodicu za sebe i svaka porodica je samo jedno stado; broj članova ovakve porodice može biti vrlo različit: deset, petnaest, dvadeset, pa i stotina. Porodica je jedno zasebno udruženje. Nijedan drugi slon ne može pristupiti takvoj porodici. Ako je n. pr. bio tako nesretan, da se ili kojim slučajem izgubio od svoje porodice, ili da je posljednji ostao na životu, ili pak je možda pobjegao iz ropstva, onda je bezuvjetno prisiljen da provodi samotan život. On može u blizini porodice pasti, može posjećivati njezino kupalište i pojište, može je i slijediti, ali samo u stalnoj udaljenosti. Čim bi se usudio približiti se tuđoj porodici ili se pomiješati među njezine članove, onda ga biju i guraju sa sviju strana; i najbezazlenija ženka ne pušta ga u miru. Ovakove slonove samce obično zovu »rogues« (franc. rogue = ohol, obijestan); mogu biti opasni, pa ih se urođenici boje. Dok zadružno stado mirno prolazi i ide čovjeku s puta, i tek u slučaju pogibli navaljuje, pri čem nigda ne dira u njegov posjed, ovakav »obijesni samac« (rogue) nema nikakva obzira niti prema čovjeku niti njegovu imanju. Radi samotnoga i neprirodnoga svoga života postao je žučljiv i bijesan. U Indiji ga osobito rado progone, nitko nema s rogue-om smilovanja; pa niti u ropstvu ga ne vole.

Indijci, najbolji poznavači slonova, tvrde, da svaka porodica za sebe imade svojih odlika, i tamošnja plemena Hinda mogu točno da prepoznaju, kojoj porodici pripada koji slon. Tako n. pr. tvrdi Tennent, da su u jednoj porodici od dvedeset i jednoga slona sva rila bila jednako građena; bila su sva duga i jednako debela, dok se kod drugih rila prema vršku suzuju u šilj. Ili kod jedne druge porodice od trideset i pet slonova bio je položaj očiju značajan i kod sviju životinja isti.

Najrazumniji slon jedne porodice ujedno je i vođa njezin. Njegova je zadaća voditi stado, paziti na pogibli, pretražiti okolicu, ukratko njegova je dužnost da se stara za dobrobit i sigurnost svoga stada. Svi su divlji slonovi vrlo plašljivi i oprezni; kod vođe pak jedne porodice ta su svojstva podeseterostručena. Njegova je služba vrlo teška; on je tako reći vječno zaposlen. No zato mu se svi ostali bezuvjetno pokoravaju, čime mu je dana kao neka zadovoljština i naplata za trud. Njegova naređenja svi ostali šutke izvršuju; on ide naprijed, a svi ostali ga slijede bez obzira kamo, pa bilo i u propast.

S osobitom opreznošću idu slonovi na pašu; no čim su se uvjerili, da nema nikakve opasnosti, dadu se s osobitim užitkom na posao. I ako su slonovi spori i tromi, opet njihova gozba ne prolazi tiho i mirno, naprotiv pri tom nastaje prema opisivanju Heuglinovu paklenska galama. Praskanje granja pod njihovim nogama, lomljava drveća, koje slonovi često zajedničkim silama ruše i iskorjenjuju, žvakanje, disanje i stenjanje, mukla tutnjava u njihovim utrobama, pljeskanje njihovih ogromnih ušiju, koje često stoje uzdignute nad glavom kao suncobrani, česanje silnih tjelesa o stabla, usto rikanje i trubljenje njihovo — sve se to pomiješalo u zaglušnu galamu. Toj galami odgovara i opustošenje, koje prouzroči ovakvo slonovo stado.

Ako ovakvo stado dođe na livadu sa sočnom travom, onda prouzroči veliku štetu; s rilom zahvati slon ogroman rukovet trave, iščupa s korijenjem, udara njime o stablo, da ga očisti od zemlje i utisne ga u ždrijelo. Međutim polja se dadu od pohoda slonovih stada lako očuvati bilo kakvim običnim plašilom bilo lakom ogradom.

Slon pije pomoću rila tako, da uvuče u obje nosne cijevi vode, te je onda sebi uštrca u usta. Čim stado stigne do vode, prvo mu je, da utiša žeđu, a onda misli i na to, kako će osvježiti tijelo. Rilom može slon dohvatiti i pijeska ili praha, čime progoni muhe i kukce.

Gotovo se svi posmatrači slažu u tome, da majka ne voli osobito mladoga slonića; no zato se sve ženke jedne porodice osobito srdačno zauzimaju i brinu za malоga debelokšca. Divlje ženke bez razlike doje mališa. Kad mali slonić dođe na svijet, visok je oko 90 cm, nakon jedne godine dosegne visinu od 120 cm, za dvije godine 140, u trećoj godini 150 cm.

Slon raste 20—40 godina. Starost, koju slon može da doživi, nije točno ustanovljena. Tennent pripovijeda o slonovima, koji su u ropstvu doživjeli preko sto godina. Prosječno živi slon oko sedamdeset godina.

I slon pripada na žalost među one životinje, koje idu u susret svojoj propasti. Ljudi progone plemenitu ovu životinju radi skupocjene bjelokosti. Upravo okrutan lov vode urođenici afrički na dobroćudnoga slona. Oni još i danas vode svoje lovove kao u najstarija vremena. Već Strabo (grč. geograf 66 pr. — 24 p. K.) spominje, da stanovnici nedaleko Sabe, dakle po stepama rijeke Atbare, pritoka gornjega Nila, (elephantophágoi, koji se hrane slonovim mesom) rasijeku slonu petnu žilu, da ga mogu svladati. Nomadi (grč. nomós = paša; németo = pasem; pastirski narod), koji prolaze pomenutim stepama, još i danas jednako postupaju. Sjedeći goli na konjima, da se mogu slobodno kretati, progone stado slonova; nastoje ga rastjerati, lete, koliko ih samo konji nositi mogu za izabranim slonom bez obzira, da li uzbrdo ili nizbrdo, kroz gustu šumu ili provaliju ili visoku stepsku travu, izmore ga, navale na nj kopljima s jedne strane, da svrate pozornost životinje tako dugo, dok njihov drug ne izvede svoj podli čin. Baker (č. bekr, engl. istraživalac po Africi 1821—1893), koji se često nalazio u društvu takvih »lovaca od noža«, ne može dovoljno naći riječi, da opiše okretnost i hrabrost tih ljudi. Hitac, koji je bio Baker ispalio na jednoga slona, natjerao je ovoga u guštaru. U isti čas potrčali su spomenuti lovci poput hrtova preko pjeskovitoga polja, presjekoše slonu put i navališe na nj svojim mačevima. Slon je smjesta na njih navalio, koji su se upravo tako hrabro kao i ludo borili. Mjesto da zaposle slona time, da jedan jahač pred slonom jaši, kao da bježi od njega, svi lovci poskakaše s konja i mačevima u pijesku navališe na bijesnu životinju.

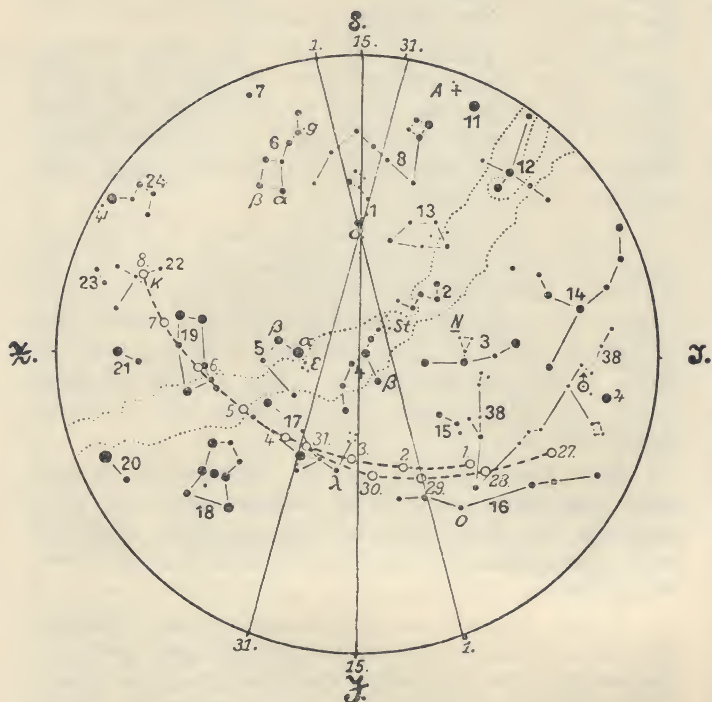
(Svršit će se)

Iz djela »Brehms Tierleben«.

V. B.

LISTAK

NAŠE NEBO U SIJEČNJU.

Zviježđa: 1. Mala kola. 2. Kasiopeja. 3. Andromeda s maglicom N. 4. Perzej (β Algol). Zviježđe između 2 i 4: dvije gomile zvijezdâ. 5. Kočijaš. 6. Velika kola. 7. Najsjajnija zvijezda među Psima. 8. Zmaj. 11. Vega (najsjajnija zvijezda u Liri). 12. Labud. 13. Kefej. 14. Pegaz. 15. Ovan. 16. Kit (o Mira). 17. Bik. 18. Orion. 19. Blizanci. 20. Veliki pas. 21. Mali pas. 22. Rak (K gomila Jasle). 23. Pripada Zmiji. 24. Pripada Lavu. 38. Ribe. A apex (rt), smjer Sunčevoga gibanja. Tri pravca pokazuju smjer, u kojem se ima postaviti karta od S. prema J. 1., 15. odnosno 31. siječnja. Iscrtani luk naznačuje put Mjesečev. —str—

MAKSIMILIJAN VRHOVAC.

(1752.—1827.)

Od bezbrojnih posjetilaca Maksimirskoga perivoja kraj Zagreba, koji za nesnosne ljetne žege uživaju u debeloj hladovini stoljetnih hrastova, jedva koji i pomišlja, da je »Maksimir« dao urediti zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac stavivši ga građanstvu na porabu.

To je međutim najmanje između onoga, što je Vrhovac učinio ne žaleći ni truda ni novca. On je u ona teška vremena, kada je mala šaka hrvatske inteligencije, koja se nije bila odrodila, povela ljutu borbu protiv presizanja madžarskoga, okupljao oko sebe duševne radnike, poticao ih, savjetovao i novčano podupirao. U tom njegovu radu vidimo prve početke velikoga ilirskog preporoda.

Okružnicom na hrvatsko svećenstvo pozvao je sve one, koji imaju smisla i volje za takav rad, da skupljaju među narodom riječi, poslovice i pjesme. Molio je župnike, da mu šalju hrvatskih knjiga, kojih je bilo po župskim dvorovima, i tako je zasnovao knjižnicu.

Od svećenika onoga vremena osobito su se istaknuli Tomo Mikloušić, Tito Brezovački, Antun Vranić, pa Josip Kundek, Pavao Stoos i drugi. Vrijedni ovi svećenici mnogo su učinili budeći hrvatsku svijest i time zadužili hrvatski narod, da im bude zahvalan na tome, i ovdje u Hrvatskoj kao i u Bosni i Hercegovini bosanskim franjevcima.

Uz mnoge prosvjetne institucije, koje je Vrhovac i moralno i materijalno podupirao, osnovana je njegovim nastojanjem i bolnica »Milosrdne braće« na Jelačićevu trgu.

Nepravedne su objede, koje se posljednjih godina mogu i čuti i čitati protiv hrvatskoga svećenstva. Komu na pr. nije poznat mnogogodišnji rad kanonika Ivekovića, (Broz-Ivekovićev rječnik hrvat. jezika), pa starine Maruna (vidi prošli br. Omld.) te Bulića i dr., da i ne spomenemo biskupa Štrosmajera, koji je možda imao tu pogrešku, da je bio suviše općenit. A što bi bilo od bosanskih katolika Hrvata, da nije bilo tolikih Margitićâ, Dobretićâ, Posilovićâ, Sitovićâ i drugih?!

Ovo nekoliko redaka neka je posvećeno svijetloj uspomeni biskupa i mecene Maksimilijana Vrhovca o stogodišnjici njegove smrti. —lj—

PRAVO VLASNIŠTVA KOD NAŠIH SELJAKA U STARIJE DOBA.

Najstarije hrvatske isprave, koje nas upoznavaju sa pravom vlasništva kod naših seljaka u starije doba, razlikuju među vlasnicima zemljišta dvorske vlasnike, oslobođene ili slobodne i kmetove. Jedni i drugi spadali su pod oblast ili vladanje (ladanje) vlastele, od koje su bile najmoćnije nekoliko vjekova porodice Zrinjski i Frankopani. Vlastela su stanovala u svojim dvorovima ili gradovima. Takvih gradova imamo još danas, neke još sačuvane, a druge u razvalinama. Među najstarije takve gradove ubrajamo: Trsat, Grobnik, Hreljin, Kraljevicu, Brod na Kupi, Bosiljevo, Dubovac, Novi grad na Dobri, Ozalj, Okić, Medvedgrad, Samobor i t. d. Dugo je vremena među ovim gradovima zapremao najodličnije mjesto grad Ozalj i Trsat. Vlastela su imala u svojim gradovima svoje činovnike (oficijale) i urede. Među činovništvom vlasteoskim nalazimo na prvom mjestu p o r k u l a b a (Burggraf), koji se zove katkada i p r o v i s o r ili p r e f e c t u s, a hrvatski d v o r s k i. Taj je vodio upravu nad cijelim vlasteoskim posjedom, a sudio je također podanicima vlastelinstva; plemstvu i odličnijim ljudima sudio je takozvani judex nobilium, koji je dolazio na rasprave i istragu iz Zagreba, ako nije bilo za to posebnoga za to određena suca u cijelom vlastelinstvu. Pored porkulaba nalazimo osobito na većim vlastelinstvima tako zvane r a t i o n i s t e, računovođe ili blagajnike. Među nižim činovništvom nalazimo š p a n a, koji je bio desna ruka porkulaba i koji je redovno izvršio kazne nad kažnjenicima (batine) te je imao pasku nad onima, koji su bili kažnjeni zatvorom, — i b i r i ć a, koji je među podanicima ubirao daće, u koliko ih nijesu dragovoljno uplatili. Vlastelinstva (ladanja) podijeljena su bila na sučije (kotare) ili manje općine. Na čelu je općine stajao sudac ili glavar općine sa nekoliko starješina ili vijećnika (po 10). Glavara općine i vijeće odabirao je doduše narod, ali ih je ipak moralo odobriti vlastelinstvo, pod čiju je vlast sučija potpadala. U svakoj je općini ili sučiji bio i posebni birić, koji je imao ubirati vlastelinske daće. Birić je posredovao i među strankama i vlasteoskim oficijalima.

Oslobođenima ili slobodnim vlasnicima zemljišta zvali su se oni, koji su si stekli svojim radom ili u vrijeme turskih provala obranom osobitih zasluga za vlastelinstva, pa su ih stoga oslobodila vlastela svih daća i tlake. — Kmetovi su doduše imali svoje zemljište i na njem zgrade, te ih nijesu na tom posjedu smetala vlastela, samo su morali služiti tjelesnim radom vlasteli, i to različito sa jednim, sa dva ili više radnika po nekoliko dana u mjesecu. Taj se je tjelesni rad zvao t l a k o m. Nadalje su morali davati desetinu cijeloga priroda svojoj vlasteli, a pored toga i neki novčani prinos, koji se je zvao dohodak i koji je bio prilično neznatan.

Kmetove su vlastela zamjenjivala, dapače i prodavala. Tako su kmetovi, osobito u 17. i 18. vijeku došli u ruke siromašnih plemića, dapače i u ruke onih oslobođenih vlasnika zemljišta, pa nalazimo, da je bilo gospodara kmetova, koji su imali po dva ili tri kmeta.

Za provala se je turskih jako razbježao narod hrvatski i bilo je svakim danom manje kmetova. Stoga su hrvatska vlastela naseljavala puste krajeve novim kmetovima, isprva kršćanima iz turskih provincija, koje su starosjedioci prozvali vlasima, bili oni rimo-katolici ili pravoslavni, zatim sa Slovencima iz Kranjske, Primorcima, osobito iz Istre, a kasnije i Česima. Pored kmetova razvila se u to vrijeme posebna vrsta podanika vlasteoskih. To su bili tako zvani s e l j a c i, koji nijesu odabrali trajno neko zemljište, već su se, ako nijesu mogli na njem živjeti, odselili privolom vlastelinstva na drugo pusto zemljište (pustoselinu).

Kmetovi, ma da su ovisili o svojoj vlasteli, ipak su bili neograničeni gospodari svoga posjeda. Oni su mogli svoja zemljišta prodavati i opet kupovati, a svaka kupoprodaja se je morala javiti vlastelinstvu. Budući da onda nije bilo gruntovnih knjiga, morao se je o tom napisati kupovni list. Kupovne su listove pisali javni notari, a gdje javnih notara nije bilo, pisali su ih dijaci, t. j. pismeni ljudi, kojima su se doduše spremali za svećeničko zvanje, ali ipak nijesu primili svećeničkoga čina, pa im je ime dijak ostalo za cijeli život. Kmetovi su prodavali svoja zemljišta od krajnje nužde (nikad sve, već što manje). Kod same kupoprodaje morali su se prodavalac i kupac držati raznih formalnosti. Najprije je morao prodavalac ponuditi zemljište, koje je želio prodati, rođacima, zatim međašima (susjedima), a onda drugima. Kad je našao kupca, onda je to zemljište došlo na kanat (na proglas). Kanat je obavio tako zvani općinski birić, koji je tri puta javno pred crkvom proglasio (kantao) kupo-prodaju. Kad je i to bilo obavljeno, prešlo se je na samu prodaju. Stranke su si odabrale svjedoke, koji su se zvali a l d o m a š i (od madž. riječi á l d o m á s). Tih je svjedoka bio različit broj. Morali su biti svi dobri i verovani (homines fide digni) muži. Aldomašinci izabiru među sobom pročelnika, te onda otiđu svi na lice mjesta. Pođu svi na glavu (vrh) zemlje, tako zvanu sapu ili sepu ili sipu, koje se katkada zove i obršje. Ovdje pročelnik aldomašnika Boga moli, blagoslovi zemlju, a kao žrtvu Bogu doprinesenu piju aldomašnici vino, koje se zove l i k o v, a onaj, koji toči vino, zove se l i k o v n j a k. Poslije toga obiđu svi aldomašinci prodano zemljište, i ako nijesu kameni međaši u redu, postave nove. Stoga se aldomašnici zovu i o v o d n i c i. Kad je i to gotovo, učini pročelnik aldomašnika z a g o v or, koji je više puta vrlo strog. Tko se ne bi držao dogovorene pogodbe, plaća za kaznu (birsag) veliku globu vlasteli, među braću seljake po tri tovara vina, peć kruha, četvrt vola, meda i stigne ga ž i v a v r a ž d a u sučiji t. j. opći prijezir (za čovika dani). U zagovor se metne i obveza za kupca, da, ako bi kupljeno zemljište htio kupac opet prodati, ima ga ponuditi najprije prodavaocu (na koren). Sada se je istom sastavio kupovni list, na kojem moraju biti poimence navedeni svi aldomašinci. Kod kupoprodaje prisustvuju katkada i pristavi, t. j. izaslanici vlastelinstva ili sučije, općine (po dva). Kupovni list dobiva svoj pečat sučije (bratstva), javnoga notara, ako ga je on sastavio, uopće pečat sastavljača, a katkada i prodavaoca, ako ga potpisuje. U kupo-prodajni se ugovor bilježe i godišnje daće (dohodak) vlastelinstvu. Kad dobije kupac ovakav kupovni list, postaje neograničeni gospodar kupljenoga zemljišta.

Kad se je Slavonija oslobodila turskoga gospodstva, zavladali su i ondje po prilici isti običaji kao i u Hrvatskoj glede vlasništva seljačkoga posjeda.

Kmetstvo bilo je kod nas dokinuto g. 1848., ali su seljaci morali otkupljati tlačna zemljišta razmjerno uz dosta nisku cijenu. **R. Strohal.**

ŠPORT.

SVRHA SKAUTIZMU.

Mnogi i mnogi još ne znaju, kakva je zapravo svrha skautizmu. Mnogi misle, da je zadaća skautâ samo drugome pomagati. A ima ih i drugoga mišljenja, koji misle, da je jedina svrha i konačni cilj: obući odoru i ići na izlete. To je sve lijepo i jedan savjestan i valjan skaut hoće a i mora to vršiti, jer tim zadovoljava svojim zakonima.

Ali to ipak nije cilj i radi toga skautizam ne postoji. Cilj skautizmu jest, da odgoji čestita i poštena mladića, koji će danas sutra biti koristan svome narodu i svojoj domovini. Hrvatski skaut nastoji stvoriti od mladića čestiti značaj, koji ne će trpjeti laži i ulagivanja, koji će smjelo gledati istini u oči. Skautizam je družba prijatelja, roditelja, učitelja i same omladine u cilju njena podizanja i podizanja i napretka čitavoga naroda. Ne samo to: Skautizam je veza narodâ — kako kaže R. Baden Powell u svom pozdravnom govoru na konferenciji u Kopenhagenu. Vrhovni vođa svih skauta kaže između ostaloga i ovo: »Omladina svih naroda treba da se upozna, kad se upozna, znati će se između sebe poštovati, a kad se nauči poštovati, ona će se moći i voljeti, i ta ljubav omladine treba da se s vremenom prenese i na starije i da ona bude najbolja záloga za poštovanje prava svakoga naroda i trajno jamstvo za svjetski mir«.

Kako vidite, svrha skautizmu nije tako jednostavna, tako priprosta i beznačajna, već je ona najuzvišenija od svih ideala XX. vijeka (koliko ih uopće ima).

Skautizam je nada sve potreban u današnje doba, doba karnevala i charlestona, doba materijalizma i borbe za životni opstanak. Skautizam nastoji spasti, što se spasti dade. On skuplja sve valjane i radine omladince u svoje kolo, čuva ih od utjecaja moralno ubitačnih pojava i odgaja ih u smislu, da tako kažemo »protumodernističkom«. Budimo uvjereni, da su samo ovakva društva, kao što je »skaut« kadra spasti one, koji ne će, da se utope u moru opačina i n e m o r a l a. Lađa skautizma punom parom plovi po otvorenom moru i skuplja sve one, koji su se na bilo kakav način spasli od plime XX. vijeka. Samo na žalost malo je onih, koji su čvrste i nepokolebljive volje, koji su se mogli odhrvati »modernim reklamama«. Ali neka, ono malo prekaljenih čelik značaja uložit će svu svoju snagu i spašavat će one, koji nesvijesno srću u ponor.

»V r a t i m o s e p r i r o d i!« — geslo je skautizma. Zato pozivamo ne samo našu omladinu već i sve prave prijatelje omladine, da nam pristupe i svesrdno pomognu u ispunjavanju naših zadaća. **»Skaut« N. G.**

VELIKO ODLIKOVANJE TENNIS-SPORTA U FRANCUSKOJ.

Nakon što je ove godine pobijedila Francuska na velikom međunarodnom natjecanju za amerikanski Davis cup, za koji se je borilo po cijelom svijetu a i u Zagrebu, pozvao je predsjednik francuske republike g. Gaston Doumergue pobjednike na toj tennis-utakmici u svoje dvorove u Elisejsku palaču. Četiri igrača pobjednika u pratnji predsjednika i tajnika francuske Tennis-federacije zajedno sa vođom pobjedničke momčadi bili su primljeni od predsjednika republike, koji im se zahvalio za pobjedu Francuske u međunarodnom sportskom svijetu. Predsjednik republike je ujedno na molbu predsjednika Udruženih država Sjeverne Amerike g. M. Coolidge preuzeo predsjedništvo prigodom žrijebanja Davis cup utakmica za narednu godinu 1928., koje će se obaviti u Elisejskoj palači. **Dr. B.**

ZABAVA I ŠALA

KESTEN JE PAO...

Blagorodnomu mladom gospodinu pao je divlji kesten na glavu. To jest ne baš čitavo deblo, već samo onaj okrugljasti plod, kojim se seoska djeca tako rado igraju, a koji je blagorodni gospodin sve do svoje smrti tako mrzio.

Eto, kesten je pao, i to tako naglo, da to nijesu mogli spriječiti ni lakaji, koji su slijedili svaku stopu svoga gospodara. A lakaja je bilo mnogo; čitava četa starih iskusnih sluga. I oslobodi Bože, da se kakova drzovita muha usudila posaditi, no recimo, na blagorodni nos. Mladi bi gospodin šmrcnuo dva do tri puta, što bi za nj značilo vrhunac utroška energije, iza čas bi odagnali drzovitu muhu, finim mlazovima »Eau de Cologne-a«, koji je pršio iz nekoliko prskalica.

Ali što sada? Kesten je već pao, tu nema više pomoći! A na mekanoj se lubanji izdiže polako, polako fina kvržica. Blagorodni gospodin urliče kao da mu je na glavu pao Eiffelov toranj! Djetinjasto tvrdi, da će umrijeti, pa onda oprezno pipka s vrškom maloga prsta kvržicu na sredini glave, pa opet rikne poput ranjenoga lava...

Odmah iza kestenske katastrofe budu stari lakaji otpušteni »radi nesavjesnoga vršenja dužnosti«; sva su kestenova stabla u perivoju posječena. U porodičnom muzeju stoji još i danas mala staklena kutija s malim kestenovim plodom. Grimiznim slovima na kutiji ovjekovječen je teški slučaj riječima: »Fatalni kesten, koji je prouzročio kvržicu na glavi blagorodnoga mladog gospodina; dne 12. rujna 1*** točno u 5 sati 17 minuta 6 i $^1/_{10}$ sek....«

I. Šulc.

ODGONETKE.

1. br. I. a) Petrovaradin, b) Arara. — II. 1. općinski načelnik, 2. školski nadzornik, 3. državni odvjetnik. — III. Izreži označene dijelove mozaika škarama; stavi okrenuti A na B, ostale ćeš dijelove tada lako umetnuti. — IV. A ja vatrom žarke snage do sudnjega bit ću dana list hrvatske lipe drage i slavenskog stabla. — V. Amur, ulaz, Gata, Ural, Sana, Tara, šilo, Ezav, noga, arak. — VI. Blago tome, ko dovijeka živi, imao se rašta i roditi. — VII. Tko nosi, taj ne prosi. — VIII. puk, Eva, tat, ali, rak, zid, raj, ili, nos, som, kos, ići. — IX. maslačak, Ivankovo, lastavica Amerika, nosorog, omorika, Gabrijela, Radoslav, Italija, Zrmanja, Olimp, Vitezović, Ilijada, ćuprija. — X. 44, 11, 22, 33, 55; 22, 55, 11, 44, 33; 55, 44, 33, 22, 11; 33, 22, 55, 11, 44; 11, 33, 44, 55, 22. — XI. rat, som, Mostar. — XII glosa, kokos, onamo, olovo, Solon, drozd. — XIII. Hilmend, Irtiš, Dunav, Rhone, Orinoko, Ganges, Rionegro, Amazonka, Fortore, Ibar, Jordan, Aspropotamos.

2. br. I. Profesor kr. trg. akademije. — II. Narodna skupština. — III. Dođe doba, da idem u groba. Zbogom žitku, moj prelepi sanče! Zbogom zoro, zbogom beli danče! — IV. Biokovo. — V. 2, 4, 6, 6, 2; 4, 6, 2, 6, 2; 6, 2, 4, 2, 6; 6, 6, 2, 2, 4; 2, 2, 6, 4, 6. — VI. Kama, Aron, Most, Ante. — VII. Ljudevit Gaj. — VIII. zlato — Zlata; ključ — Ključ; 1234 = kraj; 5323 = cara! 12345323 = krajcara. — IX. Ante — Etna. — X. za 13 sati. — XI. Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada. — XII. Ide soko, vodi sokolicu. — XIII. Ne plače slijep, što nije lijep, već što ne vidi bijela svijeta. — XIV. a) Carigrad; b) Kraljevica.

Br. 3 I. Ana. — II. brat — rat. — III. 1, 3, 4, 2; 4, 2. 1, 3; 2, 4, 3, 1; 3, 1, 2, 4. — IV. ovaj, kalup, aloja, nerad, Antonini, ocijel, Mihovil, banovina; Valencia, J. Padilla. — V. Beograd, Užice, Čačak. — VI. Izbaci 8 onih žigica, koje vežu vanjsku četvorinu s nutarnjom! — VII. Počni u lijevom donjem uglu i spajaj točke uzduž lijeve i gornje stranice do točke u desnom gornjem uglu (2. kvadratić od ugla), zatim se vrati te spajaj redom točke uzduž već povučene krivulje do srednje točke na donjoj stranici i vrati se odavle spajajući isto tako točke prema gore uzduž ove druge krivulje do gornje točke na desnoj stranici, pa se vrati na isti način kao i dosad spajajući točke uzduž treće krivulje do srednje točke u drugom vodoravnom redu odozdo i opet se vrati na isti način spajajući točke do donje točke na desnoj stranici te se konačno vrati na već pomenuti način natrag do desne točke na donjoj stranici i završi kod točke u 3. kvadratiću od desnoga donjega ugla. — VIII šakal, Temza, dinar, Timok, Borna, bomba, Irtiš, Palić: Šenoa, Tomić. — IX. kos — sok. — XX. raž, Pazin, svračak, šaran, Erzerum, javor, Vis: Lazarević. — XI. nos, Ivo, kos, oko, lav, Ana, zec, rak, Ist, Nil, Senj, Krk, ili: Nikola Zrinski.

ODGONETAČI

Ljerka Skukan, Petrinja (br. 2. II.—IX. X. ne. XI.—XIV.) — Velimir Novak, Zgb. (br. 3. I.—VI. VII. ne. VIII.—IX. X. ne. XI.). — »Šlovak« (br. 2. I. IV. V. ne. VII. X. XI.; br. 3. I. III. VI. VII. ne. X. XI.). — Rajko Crnjaković, Zgb. (br. 3. I.—XI.). — Bojana Žanić, N. Gradiška (br. 3. III. IV. XI.). — Zvonimir Trajbar, Zgb. (br. 3. I. II. V.—VIII. X. XI.). — Zlata Praunsperger, Petrinja (br. 3. I.—XI.). — Josip Blažević, Sušak (br. 3. I.—XI.). — Ervin Blažić (br. 1. X; br. 2. IV. V. VII. X. ne; br. 3. I. III. V. VI. XI.). — Ružica Turković, Petrinja (br. 3. I.—XI.). — Marijan Jelković, N. Gradiška (br. 3. I.—III. VI. X. XI.). — Juraj Golac, Gospić (br. 3. I. III. V. VIII. X. XI.). — Marija Pilipić, Gospić, (br. 2. II. IV.—XIV; br. 3. III. V. VIII. XI.) — Vjekoslav Maštrović, Osijek (br. 3. I.—III. V. VI. ne. VIII. IX. X. ne.). — Marija Mihić (br. 1. VI; br. 2.II.—XIV.; br. 3. I.—III. V. VI. VIII.—XI.). — Đuro Allegretti, Zgb. (br. 3. I.—XI.). — Branimir Antonović, Zgb. (br. 3. I.—XI.). — Leo Breslauer, Osijek (br. 3. I.—III. V.—VI. VII. ne. VIII. X.). — Zdenko Kolacio,

Sušak (br. 2. II.—V. VII.—IX. X. ne. XII. XIII; br. 3. I.—IV. V. VI. IX.—XI.). — Simo Uzelac i A. Jutt, Gospić (br. 3. I.—III. V. VI. ne. VIII.—XI.). — Mira, Božena, Vera, Slava· V-školke, Gospić (br. 2. II.—VIII. IX. X. ne. XII. XIV.). — Vilko Radković, Zgb. (br. 2. II. VII. IX, XIII. XIV.; br. 3. I.—III.).

I. ŠARADA.
(Josip Brebrić)

Ptica sam ti mala,
Grabežljiva jako.
Promijeniš li slovo,
Grahu sam potpora.
Mijenjaš li me dalje,
Travi sam pokora.
Pokušaj još dalje,
Svinji stan sam čestit.
Al' na koncu konca
Mora kraj mi biti.

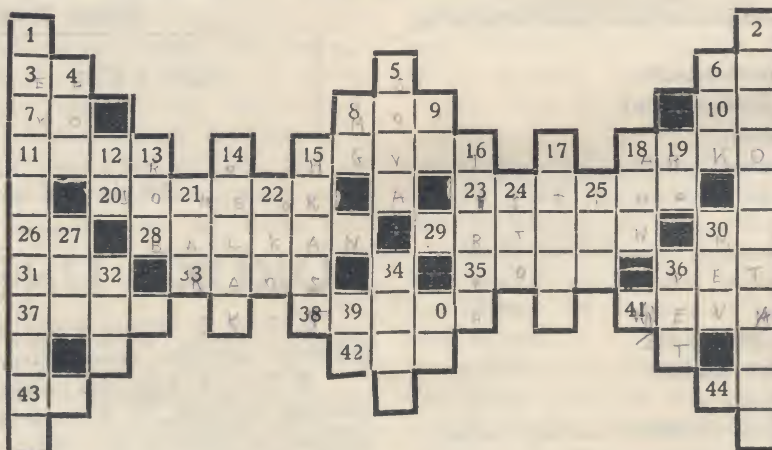
II. BROJČANKA.
(Nikola Brkljačić)

1234 1235 6274. da je 1234123562 vrlo 34726 predme:.

III. KONJIĆEV SKOK.
(Mirko Friedländer)

mu	taj	i	lju	rob	grob
ko	zem	to	bi	bi	svo
u	krv	lju	ti	da	ru
ko	ne	gla	đan	ju	bi
nik	hla	l	će	vu	pa

IV. KRSTAŠICA.
(Anđela Horvat)

Vodoravno:

3. vrst pjesme,
6. enklitika povratne zamj.
7. upitna čestica,
8. posesivni pronomen,
10. lična zamjenica,
11. daje se neposlušnoj djeci,
15. ime zagrebačkog dnevnika,
18. zagrebačka tvornica likera,
20. grad u Vojvodini,
23. protivno laži,
26. početna slova hrv. lista za domaćice,
28. evropski poluotok,
29. potrebno radiju,
30. pokazna zamjenica,
31. žensko lice iz Ben Hura,
33. metež,
35. obljubljen ples,
36. kao 30 okomito, ali u nominat.
37. svezak žita,
38. znak papinske časti,
41. prijatelj,
42. lična zamjenica,
43. igraća karta,
44. kao 12 okomito.

Okomito:

1. engleska azijska kolonija,
2. prezime i ime hrv. literate i pjesnika,
4. igraća karta,
5. ptica grabilica,
6. ima ga voće,
8. kratica za magister,
9. lična zamjenica,
12. geografski pojam,
13. bijedan čovjek,
14. meteorološki pojav,
15. bjelogorično stablo,
16. žensko ime,
17. ime opere,
18. žensko ime,
19. bog starih Egipčana,
21. industrijalna biljka,
22. organ,
24. broj,
25. sinonim za svašta,
27. izmjenom srednjeg sugl. dobiješ biljku,
30. stegnuta posvojna zamj. ž. roda, u akuzativu,
32. bolan usklik,
34. boli,
36. broj,
39. ime iz grčke mitologije,
40. kao 19.

V. PALINDROMI.
(Josip Blažević)

1. Da mu nije — učinio toliko kvara u vrtu, danas bi išao u —.
2. Kralj zapovjedi, da bude u državi — inače će satrti i sam —.

VI. SLOVČANICA.
(Dragutin P.)

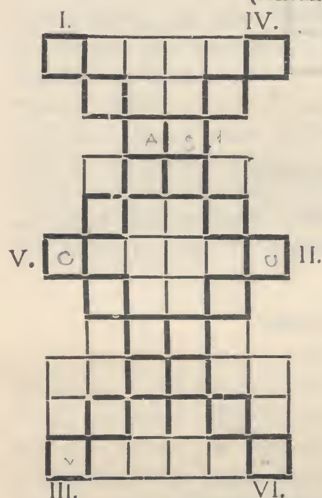
Od slogova:
al, ar, ba, bi, bi, ca, da, i, ja, ja, ja, li, mi, mi, na, ni, nu, o, re, ru, sen, šalj, tro, var, vi,
treba sastaviti riječi slijedećega značenja:
1. mjesto na otoku Krku,
2. mjesto na Savi,
3. pustinja,
4. otrov,
5. mjesto u Slavoniji,
6. žensko ime,
7. pustinja,
8. država.

Početna slova odozgo dolje daju nam poznati đački list.

VII. ANAGRAMI.
(Zlata Praunsperger)

I. Kad se jelo i ja združimo,
Tad za ime zemlji služimo.
II. Slavno sam ti polje ja;
Spominje historija.
Kad prom'jeniš zadnje slovo,
Tad dobiješ zvanje novo.

VIII. SPOMENIK.
(Antun Godlar)

buditelji narodne svijesti
pridjev
naziv (igraće) karte
boli
gora
kem. simbol za bakar
gradić
vrst biča
država
biblijsko ime
pojava na moru

Čitano u suprotnim diagonalama od I. preko II. do III., pa od IV. preko V. do VI. daje ime onoga zaslužnog Ilirca, kojemu je taj spomenik podignut.

IX. LOGOGRIF.
(Veljko Novak)

Sa »g« ju ima od nas svak'
Sa »s« ju steć' nij posô lak.
Izostavi ih obadva, ko bujica teče.
Mjesto prvog metni »t« u njoj sve se peče.
Sa »s« ju znade i kumica svaka,
Sa »k« ju voli naša dobra baka,
Sa »j« je otok nama svima poznati,
A sve skupa nije odveć teško znati.

X. KONJIĆEV SKOK.
(Sremski zmaj)

si	ko	či	je	je
ja	ko	pr	se	no
se	či	ji	gri	ml'
do	mu		ti	ta
je	ka	ca	lo	ga
krv	za	l'	pi	krs.
	ne	ko	je	

XI. ZAGONETNA POSJETNICA.
(Nikola Brkljačić)

LAV. I. KOS

KNIN

Što je ovaj gospodin?

PORUKE UREDNIŠTVA

S. B—ć. B. »Dobro i zlo« zaostaje za nekima Vašim prijašnjim radovima; nerazumljivo, a i nečitljivo.

M. Z—ć. S. Vašu smo radnju »Na groblju« tako morali preraditi za tisak, da je tu malo Vašega ostalo, pa smo odustali od tiskanja. Ako želite, pošaljite nam adresu, pa ćemo Vam je poslati, da se uvjerite.

»Prijat. Oml.« U Vašim pjesmicama ima tu i tamo po koje zrno, ali u cijelosti nijesu uspjele. Nekoliko stihova isprva teče prilično, a onda odjednom dođe štogod oporo, pa smeta; tako i u sadržaju odnosno slikama na pr. — cjelivaju si svoju raku — (pahuljice), ili kad »krâj sklapa oči snene« itd.; sve je to nespretno. Pričekajte još!

Vj. M—ć. O. Vaše su radnje tako napisane zbrda zdola, da se uz najbolju volju nijesmo mogli snaći. Ne zna se, što su zagonetke, a što odgonetke. Pjesme »Ostaj s Bogom!« i »U tuđini« nijesu za tisak. Treba još dugo čekati, čitati i raditi.

Vl. P—ć. Š. Pjesmica »Bez osjećaja« spremljena je za tisak i ulazi. Imamo i drugih radova, pa moramo imati sa svakim po mogućnosti obzira, a prostora je malo. Od Vaših novih radova dobar je »Suton«, ostalo ne bismo mogli upotrijebiti. Čuvajte se tuđica (atmosfera i sl.).

M. P. S. »Jesenska ruža«; zamisao ne bi bila na odmet, samo obrada ne odgovara. Prema sadržaju treba da su i slike, način izražavanja, zatim treba jače istaknuti ono, što je od većega značenja, da ne bude stvar troma. Pričekajte neko vrijeme, pa pokušajte opet i posvetite najviše pažnje onome, što Vam je najmilije.

J. C—š. Z. Vaš »Gatalac« slabo je obrađen, valjalo bi ga i jezično i stvarno dotjerati. Pjesmica »Memento mori! ...« ulazi, ako nam javite, nijeste li nam već jednom takvu pjesmu slali. »Rebus u točku« čini se da ima pogrešku; nema slova »u«. I onda bi ga trebalo jačim crtama izvući radi kliširanja.

N. B-ć. Vaši prvi pokušaji nijesu uspjeli; ni »Pobožno djevojče«, ni »Vili domovine«. Iako imade tu mnogo dobre volje i osjećaja, nedostaje mladom piscu ono veliko iskustvo, koje je potrebno, da uzmogne ovakve predmete obraditi. U ostalom vi još imate za takav rad dosta vremena, a dotle marljivo radite i čitajte dobre stvari.

Sp. B-ć. Od vaših najnovijih radova ne možemo na žalost ništa upotrijebiti (»Pri ručku«, »Zadnji uzdah« i dr.) Kakogod misli ne bi bile na odmet, pa i slike, no pjesme to nikako nijesu; nema ritma, o naglasu ni govora, kao da je pjesnik hotimice raskinuo rečenice i složio ih onako od slučaja u stihove. Prijašnje pjesme su Vam bolje bile.

A. H-n. Sb. Od priposlanih nam radova moći ćemo uvrstiti »Račun. zadatak« o umnošku i zbroju nekoga broja sa 3; ostalo nije tako uspjelo (Ljubav i Tužni sl.), da bi moglo ići u tisak. Treba još marljivo raditi i čitati.

»Jurek«. Vaši prvenci još nijesu za tisak, slabi su; treba još čekati. Zagonetke valja urednije sastaviti i čitljivije napisati.

»Varaždinka«. Na onaj upit, ima li smisla nastaviti s tim radom, teško je odgovoriti: prvo ako netko ima volju za rad, zašto ne bi radio, više puta se i marljivošću mogu postići lijepi uspjesi, i onda ne mora svako djelo biti pjesničko, mogu to biti i rasprave, prikazi i slično, pa se i za to treba vježbati; a drugo ne može se već kod početnih radova stvoriti sud — osobito to vrijedi za mlada i još nerazvijena radnika —, pa treba pričekati. Zato ovaj naš nepovoljni sud o Vašim radovima nipošto nemojte tumačiti, da treba koplje baciti u trnje, neka rđa. Zasad Vaše pjesme još nijesu uspjele. Pokušajte prevoditi iz kojega stranoga jezika, time se postizava okretnost i sigurnost i — čitajte.

M. P-ć, S. »Sve je u božjoj ruci«: zamisao je dobra, ali je obrada slaba, ili da bolje kažemo neobična. Ima dva tri prijelaza, koji nijesu vezani između sebe, pa iznenađuju: (... Dođi bijedna majko k meni! — Majka dođe...) i onda bi trebalo malo više epske širine, ovako čitava stvar ima oblik kratke skice, prema kojoj bi se istom imala obraditi pripovijetka. Nemojte radi ovoga prvog neuspjeha baciti pero, već pokušajte nakon nekoga vremena, dok malo zaboravite, pa onda opet razmislite o tom, kako bi se to dalo zgodnije i nešto opširnije prikazati. Učinite tako, pa nam pošaljite opet.

I. V-ć. »Što čekam?« ponešto zaostaje za Vašim prijašnjim radovima, ali je još uvijek dobra stvar. Ostale d pjesme ulaze po vremenu (jedna je već ušla). Radi pretplate upozorili smo upravu.

»Lički«. Šteta, da »Pjesma šume« nije bolje uspjela, mogla bi svojom zamisli podnijeti, no pojedine su slike slabe, poredbe nezgodne, gotovo neshvatljive n. pr. — Motri (orô) okom bistro kao hijena (?!) — ili: — Bistre zrake (sunčane) kô riblje oko —. Pjesma »?« ima nezgodnih mjesta, koja djeluju prije smiješno već ozbiljno, a to pjesnik jamačno nije htio postići: — Da li ona bar uzdiše sada — kao i ja... — Ne možemo uvrstiti.

»Vinko«. Vaš »Mrtvi dom« (ako smo naslov dobro odgonetnuli) ne možemo uvrstiti. Bez obzira na mnoge jezične pogreške, kojima radnja upravo vrvi (pravopis, gramatika), sam je način prikazivanja (stil) neobičan i čudan, rukopis nečitljiv. Primjera radi: »O Bože, kad se promislim, nemajuć majke hranila me, odijevala, nosila liječniku. Pa kad se sijetim (!) one prošle mi godine, kad me je cijelivala (!) i lila suze, koje su tekle iz sviježeg rumenog lica mladenaćkog(!)« itd. Ili: »Išo sam putem polako, kao da mi se ne žuri...« Ili: »Molim (malim!) naborenim(!) usnicama premiču (pobožne starice), iz kojih izlazi vruća(!) para gubećise (!) u sviježem(!) zraku«. — Treba još mnogo raditi!

J. B. P. Vaša »šarada« ulazi uz neke promjene, ostalo ne.

Z. Č. K. Pripovijetka »Stari prijatelj« slaba je u svakom pogledu, najlošija je pak sama zamisao: svađa bez uzroka, pa onda pomirenje i opet bez tumačenja; stil slab. Treba još mnogo čitati i raditi!

»Nadoljub«. Pjesma »Kod Njega« ne bi bila na odmet, da je obrada bolja, dok »Akordi noći« nejasna je i kaotična. Pokušajte onu prvu dotjerati, da stihovi laglje teku, napose oni prekomjerno dugi; i budite realniji (stvarniji).

S. J—ć. V. U Vašoj pjesmici »Morem« podnijela bi prva kitica, da nema onoga stiha: — More bez dragulja —; bit će obrnuto. Druga je nezgodna radi nelogičnosti u sadržaju.

V. P—nja. Vaših zagonetaka ne možemo upotrijebiti, jer su prilično neuredno pisane i na obje strane. »Skrivačice« bismo mogli upotrijebiti, kad biste ih još jednom uredno napisali; ostalo ne.

»Buntovnik«. Od Vaših pjesama ulazi »Kuda će...«, »Suze« bi mogle podnijeti, da nema 3. i 4. kitice, koje sa svojim posljednjim stihovima smetaju. Ovu pjesmu bismo mogli uvrstiti uz neke ispravke, ali bez rečenih kitica, ako ste za to. Ostale stvari nijesu uspjele.

R. Cr—ć. Od Vaših zagonetaka ulazi »Brojčanica« po vremenu.

B. Ž—ć. Vaša sastavnica »krug oko četverokuta« ne bi bila na odmet, kad biste ju lijepo tušem izradili, jer se mora za klišej praviti fotografska snimka.

K. E—l. »Nad ponorom« nije tako usjela pjesma, da bi je mogli uvrstiti. Treba još čekati.

»Zlata«. Vaš »Anagram« i Vaše »Brojčanice« ulaze, čim dođu na red.

»Myke«. Vaše dvije pjesme ulaze, »Večer na Lokrumu« ne. Potonje bi se bolje dalo izraziti lirskom pjesmom.

St. Šp. S. Vaših zagonetaka ne možemo upotrijebiti, valjalo bi ih znatno urednije napisati.

E. B—ć. Od Vaših zagonetaka mogli bismo uvrstiti »Konjićev skok«, (Iz Čengić-age), ali bi ga valjalo znatno urednije napisati.

Ml. Ž—ć. Od Vaših zagonetaka ući će po vremenu »Ispunjaljka« (Trpimir).

F. St. Vašu pjesmu »Na majčinu grobu« izvolite uredno crnilom napisati, da je laglje možemo čitati.

Lj. K—n. S. Vaših zagonetaka ne možemo upotrijebiti, jer su pogrešne (nije Kolber, već Colbert).

K. A—ć. Primili smo Vaše najnovije pjesme: Život, Boli srca i Na ponoćku... Potonja je žalibože zakasnila za prosinački broj, pa će ući kasnije.

»Hrvoje«. Od novih Vaših pjesama mogla bi ući »Karta«, ostale ne. Kod ove bismo promijenili naslov u »Poslanica«, a posljednji stih bi glasio malo prekrojen ovako: Želim, da slična na stazi — Života sreća Vas prati. — Savjet bih jedan Vam dao... — Čemu Vam treba ga znati...?! — Pjesma bi znatno time dobila, jer s onim »ponizno molim« pjesnik izlazi kao pobjeđenik, a to nije zgodno obzirom na sadržaj; bolje kao pobjednik! Ako ste za takvu promjenu ?

»Nada«. Od Vaše tri pjesme nije na odmet »Zašto?...«, koja će ući; ostale znatno zaostaju.

»Zvonimir«. U pjesmi »More« ima nekoliko priličnih sličica, ali je obrada slaba; i onda nezgodne su političke pjesme uopće i nezahvalne.

I. M-ć. S. Ni »Zapad sunca« ni »Na Jadranu« nije za tisak; opore su pjesme, ne teku.

N. P—ć. S. »U boj!« — to još nije pjesma, ima mnogo nedostataka. Pričekajte još!

P. B. B. K. »Tvoje drage oči« nijesu tako uspjele, da bismo ih mogli uvrstiti.

»Skaut«. N. G. Vašu smo radnju pročitali i uvrstili. Što Vi tamo kažete, potpuno je i u našem smislu. Ovakvi kratki sastavci o radu, organizaciji i slično dobro će doći za unapređenje skautizma među omladinom. Nadamo se, da ćete nas se više puta sjetiti.

M. G. Od Vaših pjesama mogla bi podnijeti »Ah zašto...?«, kad biste izmijenili onaj »sviri« (nezgodan je!). Teško će ići zajedno »latice tašte«, a onda »cvijeće povenuto«. Nespretan je apostrof: »mi s' iz grudi«. Kušajte to preudesiti. Ostale dvije nijesu uspjele. Čuvajte se apostrofa i tzv. licentiae: »kô rosice s ruž'na lista« (nedopustivo i neukusno!). Radi erot. pjesama možemo Vam reći: treba da se kreću u granicama ukusa.

N. N. K. Vaše su pjesme još prilično slabe, iako se tu i tamo nađe koja sličica; treba još da dozrijeva. Nesnosni su apostrofi kao: »č'mo«. Pošaljite nam druge svoje stvari, možda će se štogod naći.

»Ivanović«. »Klek o zapadu sunca« ulazi, dok ona druga pjesma iziskuje više ispravaka. Vidjet ćemo.

Ispravak! Na str. 29. (br. 2.), 9. redak odozdo (1. stupac) ima glasiti: **za piće** (mj. za lice). Na istoj str., 27. redak odozgo: **promrnđa** (mj. promrsi). Na istoj str., 29. redak odozgo: **našle** (mj. snašle). Na istoj str.., 35. redak odozgo: **mroževi** (mj. morževi). Na str. 58. br. 3.), 8. redak odozgo: **nadule** (mj. nadimale). Na istoj str., redak 16. odozgo: **vrcati** (mj. vrsti). Na istoj str. 7. redak odozgo 2. stp.: **opomenite** (mj. spomenite). Na str. 60., redak 28. odozgo: **okorele** (mj. ukočene). Na istoj str., 24. redak odozdo: **prionule** (mj. prianjale). Na str. 74. (br. 4.), redak 19. odozdo: **rtnika** (mj. ratnika).

Tom zgodom bismo pripomenuli s obzirom na dopis, koji nam je stigao radi nekih promjena, koje su nastale od česti radi nečitljivosti kod korekture, ovo: Riječ **mrsiti** znači osim 1. Fleisch essen i 2. verwickeln još i **mrmljati**, koja se riječ mnogo govori u Bosni. A. Rj. (akadem. rječnik) uz pomenutu riječ veli pod 3. »mrsiti, mrsim, impf., isto što mrmnjati, mrnđati. Govori se u Lici (trebalo je reći i u Bosni. Op. Ur.) na pr. nemoj tu mrsiti kao prosjek. I. Kasum. nast. vj. 12.439.« Sad je stvar ukusa, hoćemo li reći mrnđati ili **mrsiti**, odnosno **smrnđati** ili **promrsiti**. Nažalost A. Rj. nije tako daleko obrađen, da bismo imali potvrdu za riječ **vrsti se** (vrzati se), koje je pravo značenje: beharren in einer Bewegung, neprestano se micati, obilaziti, pa komešati se. No tko je godinama živio u Bosni, moći će potvrditi i to; a u Bosni se dobro, štaviše lijepo govori. Ako u B. I. (Broz-Iveković) nečega nema, ne slijedi, da toga uopće nema. Zna se, da su naši vrijedni radnici radili i uništavali slabo zdravlje u četiri zida, jer im novčane prilike nijesu dopuštale, da recimo ljeti putuju i pješače Bosnom i Hercegovinom te Likom i Slavonijom, a zimi da sređuju skupljeno gradivo. A slaviste bi svakako morali među narod, i to štokavski; međutim možemo biti sretni, da imamo, što imamo. Tako i glagol **slutiti** govori se ponajviše s ak. Što se tiče drugih promjena, koje će se jednomu činiti pogreška, drugomu ne, a koje su se tako uobičajile, da možemo mirno preko njih prijeći (već radi tehničkih teškoća), kao što su: na očigled božji, egzemplar, i ako, itd. (premda i o tom ima raznih mnijenja!): tih je bilo i bit će ih, pogotovu kraj današnje žurbe, kad korektor dobije uveče čitav mjesečnik na reviziju, da ga zorom vrati tiskari, budući da strojevi već čekaju. I zato ne valja odmah osuditi bilo slagara bilo korektora, a najmanje urednika, koji može tek nešto slobodna vremena posvetiti ovoj lijepoj zadaći. O tom nema sumnje, da treba paziti na čistoću jezika, pogotovu da ne unosimo tuđicâ, no zato ne smijemo jezik sputati (Br. Iv. sputiti) u verige ovoga ili onoga rječnika ove ili one gramatike, pogotovu kod nas, gdje znademo, da ta djela ni iz daleka ne odgovaraju svojoj zadaći. Hrvatski jezik treba silu (»bezbroj«, s tom riječi se već i Maretić prilično pomirio u Jez. Savj.) riječi za nove pojmove u tehnici, medicini, trgovini itd., i čim se tkogod usudi izići s nečim novim, već sa svију strana viču: germanizam, latinizam, turcizam; grditi je lako, ali savjetovati... Toliko uz gornje ispravke. Međutim, tko pročita uspjelu priču »Trus svijeta«, moći će se uvjeriti, da je stvar dobra, te će se jedva štogod naći, čemu bi se dalo prigovoriti radi štampe.

I. K. Poručili smo Vam u posljednjem broju, da još pričekate koje vrijeme, da se ne žurite pišući, međutim nam poslaste nove tri pjesme. Ni ove nijesu još za tisak. Da Vas upozorimo samo na neka mjesta: — Vije snijeg, vije, vije, — grije soba, grije, grije. — Kuće, ceste, cijeli grad — bijelo je sasma sad. — Ili: — Nekoliko vlakova tulilo — i jedan auto trubio. — (Što će Vam takva hajka?) Ili: slijevao se zalazećeg sunca karmin — i tamni gorski ultramarin. — Ili ova slika: — pokraj nje se vrbe stisle — ko godine gladne. — Ili: Sunčane zrake — dolaze — u kosoj perspektivi — i padaju — koso i cakle se — i sjaje — i prelijevaju — na zelenkastoj plosi — zelenkaste vode — itd. — Novela »Crnac« počinje sa dugim i tromim opisivanjem predmeta bez ikakve radnje i života. Radnja je čitava pisana na 9. str., a ovo opisivanje zaprema sámo tri. Onda ovakve su slike nezgodne, kao na pr.: — Sunce je zapadalo i već do polovice zapalo, a ona druga polovica virila je i jarko se crvenjela. — Ili: Osjećala se i jaka kvantiteta ozona. — Pri kraju našli smo još pjesmu »U snjež. noći.« Niti ova nije za tisak, iako je ponešto bolja od pređašnjih (futurizam!). Odakle Vam riječi, kao »ruinisan«? I onda onaj »Intermezzo...«, nešto kao pjesma u prozi. Vaša je glavna pogreška u neprekidnom gomilanju riječi i rečenicâ bez daha, t. zv. »Wortschwall«. Uzmite samo početak »Intermezza...« — Ne mislimo reći, da u Vas nema dara, naprotiv; samo treba čekati, dok se sve ono staloži, što je suvišno i neprobavljivo. Zato pričekajmo još!

K. F. Z. Vašu »Križaljku« ne možemo upotrijebiti, ne zato, jer je velika, već jer ima lat. riječi; a latinski malo tko znade. Treba praviti manje stvari s poznatim riječima.

S. G. S. Ni »Zime« ni »Zvijezdâ« ne možemo uvrstiti; to još daleko zaostaje za onim, što bi imalo biti.

Ć. G. Vaša »Dva cvijeta« nijesu se izgubila, već ulaze prvom prilikom.

L. G. »Počiva mirna« nije za štampu.

»Vrhovački«. Pročitali smo Vaše najnovije pjesme, ali se nijesmo mogli ni za koju pravo odlučiti, možda za »Moju ljubav«. Obrada je uopće slaba, trebalo bi više paziti na jezik i na stil. Ono, što kažete u pj. »Zar zato?«, možda je ispravno, ali to bi trebalo uvijenije reći? Međutim nijesu ni muškarci bolji. Čuvajte se nezgodnih slika, da stvar ne bude smiješna, kao završetak »Orljavi«. Isto vrijedi i za »Vrijeme«. »M. G.« ulazi, kada dođe na red.

»Ciklama«. Vaše smo prvence pročitali. »Mala Srnka« svojim je sadržajem zgodna stvarca, samo joj oblik ne odgovara. Trebalo bi mnogo toga preinačiti. Pošaljite nam i ostale stvari, da vidimo. Svaki je početak težak, pa eto i ovdje, i zato ne valja odmah baciti koplje u grm, već treba ustrajati. Ima velikih pisaca, koji su iza smrti ostavili čitava djela neštampana. Dakle ni oni nijesu imali sreće, da im sva djela ugledaju svijet, pa se opet nijesu okanili pisanja. To im je bila potreba. Vi imate i osjećaja i smisla, pa će s vremenom bez sumnje ići. Očekujemo ostale Vaše radove.

Uredništvo.